

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Peter Lubej

Nacionalizem v francoskem političnem prostoru – nekoč in danes

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Peter Lubej

Mentor: red. prof. dr. Vladimir Pogačnik

Somentorica: lekt. mag. Jacqueline Oven

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

Nacionalizem v francoskem političnem prostoru – nekoč in danes

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Diplomsko delo z naslovom
Nacionalizem v francoskem političnem prostoru – nekoč in danes,
je izdelano s soglasjem obeh fakultet
in urejeno po pravilniku matične fakultete.

Nacionalizem v francoskem političnem prostoru – nekoč in danes

Namen pričujočega diplomskega dela je raziskovanje koncepta nacionalizma, ki je eden pomembnejših političnih konceptov, in njegovega pomena na ozemlju Francije. Diplomatska naloga analizira njegov nastanek, razvoj in spreminjanje ter razloge za te spremembe. Vloga nacionalizma se je tako v politiki kot v teoriji prilagajala zahtevam družbe. V Franciji se je politični prostor prvič razdelil na t.i. levico in desnico. Ravno ta delitev je pomembna za nacionalizem, saj je koncept nacionalizma v 19. stoletju preskočil iz enega v drugo politično polje, preskok pa pomeni tudi drugačne prijeme in reforme. Ta analiza nacionalizma ne more mimo koncepta patriotizma in koncepta nacionalne identitete, ki sta skoraj neločljivo povezana s konceptom nacionalizma. Jezikoslovna analiza predvolilnih govorov francoskih predsedniških kandidatov leta 2007 bo poskušala razložiti pojmovanje in značilnosti koncepta nacionalizma dandanes, saj se samemu političnemu konceptu pridružujejo še povezave z religijami in medijsko realnostjo oziroma iluzijo. Nacionalizem je vsekakor prerasel okvirje zgolj in samo političnega termina, ki se uporablja le v parlamentarnih razpravah.

Ključne besede: nacionalizem, nacionalna identiteta, Francija, politika, Nicolas Sarkozy.

Nationalism in french politics – once and now

This BA dissertation is aimed at researching the concept of French nationalism as one of the most important political concepts. This work analyzes its significance on the entire French territory, its beginnings, development, changes and reasons for these changes. In politics as in theory, the role of nationalism has adapted to the requirements of society. For the first time, the political playground in France separated into the left and the right. Precisely this division played an important role for nationalism as, in the 19th century, the concept of nationalism switched from one political field to another, which encouraged a different approach and reforms. This analysis of nationalism cannot pass by the concepts of patriotism and national identity that are almost inseparably connected to the concept of nationalism. The language analysis of the pre-electoral speeches by the French presidential candidates in 2007 will attempt to explain the perception and the characteristics of the nationalist concept nowadays, since the political concept became linked also to religions and the media reality or illusion. Nationalism has definitely surpassed the concept of a mere political term used only in parliamentary debates.

Key words: nationalism, national identity, France, politics, Nicolas Sarkozy.

KAZALO

1 UVOD IN OPREDELITEV TEME PREUČEVANJA	8
2 METODOLOGIJA IN HIPOTEZE	9
2.1 NAMEN / CILJ NALOGE	9
2.2 STRUKTURA NALOGE	10
2.3 HIPOTEZI	10
2.4 METODOLOGIJA	10
3 NACIONALIZEM KOT TEORIJA	11
3.1 NACIONALIZEM IN PATRIOTIZEM V FRANCIJI	11
4 NACIONALIZEM KOT PRAKSA	17
4.1 ZAČETKI FRANCOŠKEGA NACIONALIZMA	17
4.2 MAURICE BARRÈS IN CHARLES MAURRAS	17
4.3 FRANCOŠKO-PRUSKA VOJNA LETA 1870	20
4.4 KOLONIALNO ŠIRJENJE IN 'NACIONALIZEM NACIONALISTOV'	21
4.5 NACIONALIZEM KOT MISELNI SISTEM	22
4.6 PREMİK NACIONALIZMA IZ LEVICE NA DESNICO	25
5 ANTISEMITIZEM	27
5.1 ANTISEMITIZEM KOT ORGANIZIRAN SISTEM	32
5.2 RAZDVOJENOST SISTEMA IN VZPON PATRIOTIZMA	33
5.3 MED OBEMA VOJNAMA	35
6 NACIONALIZEM IN NACIONALNA IDENTITETA	36
6.1 PREDSEDNIŠKE VOLITVE 2007	40
6.1.1 POLITIČNI GOVOR OZIROMA DISKURZ	40
6.1.2 JEZIKOSLOVNA ANALIZA GOVORA KANDIDATA NICOLASA SARKOZYJA	44
6.1.3 VEČ VIDIKOV POLITIČNEGA GOVORA	49
6.1.4 NACIONALIZEM IN NASTOPANJE	52
6.1.5 GOVORI PREOSTALIH KANDIDATOV	53

7 `SKLEPNI GOVOR`	64
7.1 NICOLAS SARKOZY	65
7.2 SÉGOLÈNE ROYAL IN PREOSTALI KANDIDATI.....	68
8 MEDIJI IN NACIONALNA IDENTITETA.....	69
9 ZAKLJUČEK.....	70
10 LITERATURA	73

SEZNAM KRATIC

UMP - *Union pour un Mouvement Populaire*

FN – *Front National*

NPA – *Nouveau Parti Anticapitaliste*

LCR - *Ligue Communiste Révolutionnaire*

CGT - *Confédération Générale du Travail*

JCR - *Jeunesse communiste révolutionnaire*

PS – *Parti socialiste*

1. UVOD IN OPREDELITEV TEME PREUČEVANJA

»Le nationalisme, c`est un patriotisme qui a perdu sa noblesse« (Albert Schweitzer)

Diplomsko delo je posledica raziskovanja družbenega pojava po imenu nacionalizem, ki se v takšni ali drugačni obliki pojavlja v skoraj vseh državah tega planeta. Pojav takšne oblike zaščite družbenega življenja ni zgolj in samo francoska posebnost, čeprav ima svoje značilne obrise in je pomemben del francoske politične kulture. Pri tem nekako ne morem mimo afere Dreyfus, ki je Franciji zapustila neizbrisljivo dediščino nacionalizma, in tudi ne mimo sedanjih politik reševanja vprašanja nacionalnosti, ki jih skorajda `pooseblja` francoski predsednik Nicolas Sarkozy. Vprašanje nacionalizma je vseskozi prepleteno z zgodovino, politiko in moralno držo naroda; odgovori na to vprašanje pa so zelo različni in odvisni od politične opcije, ki je na oblasti. Od njenega izražanja naklonjenosti ali nenaklonjenosti do tujih državljanov je odvisno tudi njihovo splošno počutje, dobrobit in morebiten strah v dotični državi. Na tem mestu termin »tuj državljan« lahko pomeni marsikaj in si zasluži temeljitejšo obravnavo v nadaljevanju. Nacionalizem oziroma njegovo izvrševanje pogosto povezujemo s pojmi ksenofobija, nestrpnost in sovraštvo, čeprav vedno temu ni tako. Kot povsod v življenju so tudi pri tej specifični in občutljivi temi pomembni odtenki ter odprtost duha vsakega posameznika. Nacionalizem torej ni nekaj, kar bi se rodilo v Franciji, je pa lahko model in vzorec za nacionalizme v drugih deželah in državah sveta - v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. In zato je vreden proučevanja.

Na tej točki ne morem mimo koncepta patriotizma, ki gre v Franciji z nacionalizmom nekako z roko v roki skozi celotno zgodovino. Vedno se pojavlja kot neke vrste sopotnik nacionalizmu, bodisi kot njegov pomočnik, bodisi kot njegova `mehkejša` različica, bodisi kot njegov protipol. Bistveno je nenehno prepletanje teh dveh konceptov, ki pogosto povzroči njuno teoretično in praktično `tekmovalnost`. Vsekakor se pojavljajo razlike v definicijah obeh pojmov, čeprav jih nekateri enačijo, drugi le primerjajo. Kolikor povezav, toliko razlik. Če že ne morem reči, da so koncepti v sorodnem razmerju, lahko z gotovostjo trdim, da so najmanj povezani. Tukaj imam v mislih koncepte naroda, nacije, nacionalne identitete in patriotizma.

Nacionalizem je velikokrat zaobšel heterogenost, najsi je ta etnična, zgodovinska, kulturna ali kakšna druga. Lahko tudi rečem, da deluje izključevalno in uporablja različne načine za doseg tega cilja. Javno nastopanje, še posebej v političnem življenju, sproža različne odzive in prinaša daljnosežne posledice. Volitve za predsednika republike v Franciji leta 2007 so bile eden pomembnejših mejnikov pri dojetju političnega jezika kot `orožja` (`za množično prepričevanje`). Vpliv besed in besednjaka *en général*, posledično pa seveda govorov oziroma diskurzov kot skupka besed, ni zanemarljiv pri razvoju določenih konceptov in pri morebitnih spremembah v političnem vedenju. Že dolgo uporabljane besede izginjajo iz rabe, nove (neologizmi) pa vznikajo; vzrok so lahko razne revolucije ali krize, ki nastopajo kot generatorji novega ali uničevalci starega. Posledice so lahko razne korenite spremembe ali zgolj novi odtenki starega. Jezik torej služi kot sredstvo za doseganje ciljev (to so lahko cilji posameznikov, strank, skupin, koalicij, ...), a pogosto s prikrivanjem in prikrojevanjem dejanskosti. Dvoumnost izražanja je `dobra rešitev`, saj dopušča poslušalcu, da sam naredi zaključek, čeprav je lahko le-ta napačen.

Patriotizem, nacionalizem, nacionalna identiteta, ksenofobija in ostali sorodni pojmi so torej prepuščeni na milost in nemilost proučevanju in interpretacijam. V diplomskem delu želim odgovoriti na nekatera bistvena vprašanja in osvetliti le nekaj ključnih dogodkov, ki so Francijo preoblikovali bolj kot marsikatero drugo državo.

2. METODOLOGIJA IN HIPOTEZE

2.1 NAMEN / CILJ NALOGE

S svojo diplomsko nalogo želim preučiti in na Slovenskem predstaviti pojem nacionalizma, kot ga pojmujejo v francoskem okolju skozi svoja dogodkov polna zgodovinska obdobja. V teh obdobjih je bilo pomembno, katera politična opcija je vladala Heksagonu; in še danes je tako, čeprav postajajo meje med `levimi` in `desnimi` vedno bolj zabrisane, rojevajo pa se nove skrajne strankarske opcije. Politični prostor je pač podvržen stalnim spremembam, saj je boj za oblast zelo minljiva in spremenljiva kategorija. Pomemben je velik obseg znanj in spretnosti, predvsem retoričnih.

2.2 STRUKTURA NALOGE

Nalogo sestavlja več poglavij. Prav je, da se uvodoma lotim pojasnjevanja temeljnih pojmov (kar bom storil v 1. delu naloge), saj je brez razjasnjevanja pomena teoretičnega okvirja pojma nacionalizem težko sprejeti ali ovreči postavljene hipoteze. Prav tako bom v tem delu raziskal in opisal politično stanje ter razmerja sil med levico in desnico, predvsem od francoske revolucije sèm. Predstavil bom politike (*policy*), `velike praktike` raznih različic nacionalizmov in obrobne, a ne nepomembne dogodke. Tako bomo imeli boljši vpogled v zgodovinski razvoj, spremembe in posledice (politične in vsakodnevne) sprejetih odločitev ter na sam potek dogodkov.

V drugem delu se bom lotil jezikoslovne analize. Osredotočil se bom na predvolilne govore francoskih predsedniških kandidatov leta 2007, ki so v svojih javnih `oznanilih` izpostavljali različne teme, tudi temo nacionalne identitete, imigracije in med vrsticami tudi nacionalizma. Kako se torej nacionalizem izraža danes. Seveda sledi še sklep in navajanje literature.

2.3 HIPOTEZI

Prva hipoteza:

1. *Razvoj nacionalizma v Franciji je odvisen od razmerja političnih sil in se spreminja glede na politično opcijo oziroma `smer` na oblasti, najsi je to levica ali desnica.*

Druga hipoteza je izvedena iz prve:

2. *Nacionalizem, ki povzroča spremembe v geopolitični situaciji države, je pojmovno in praktično drugačen fenomen kot patriotizem, saj je pogosto uperjen proti raznim skupinam, rasam in nacijam.*

2.4 METODOLOGIJA

Kot metode za raziskovanje fenomena nacionalizma sem izbral neempirične metode. Uporabil sem *opisno (deskriptivno) metodo*. Da sem lahko verodostojno predstavil pojem nacionalizma v `deželi človekovih pravic`, sem se loteval predvsem analize

sekundarnih virov, pa tudi *primarnih*, ko je šlo za govore predsedniških kandidatov. Na tem mestu moram omeniti, da je potrebno tudi do teh sekundarnih virov biti kritičen. Iz francoskega kulturnega utripa sem izvedel, da Raoul Girardet pri svojem pogledu na pretekle dogodke ni najbolj objektivni. Najbrž bi lahko podobno trdili tudi za katerega drugega avtorja, pač odvisno od razlage zgodovine, ki nam je ljubša. Zatorej ne gre vsakega pristopa k dejstvom jemati kot edinega možnega.

Seveda sem se pri proučevanju nacionalizma moral poslužiti znanj iz različnih področij oziroma sem uporabil t.i. *interdisciplinarni pristop*. Združil sem znanja iz zgodovine, politologije in geografije, pa tudi znanje francoskega jezika, saj je večina literature za objektivno (in mestoma tudi subjektivno, vsaj kar zadeva francoske avtorje) analizo v francoščini. Tako sem moral poprijeti še za prevajalske vajeti. V nalogi sem torej izvajal še *metodo analize besedil* in *primerjalno metodo*, ko gre za različne govore. Veliko oziroma večino literature sem pridobil in zbral v Franciji, v času polletne Erasmus izmenjave v Dijonu, kjer sem pregledal res skoraj vso, z nacionalizmom povezano literaturo, ki je bila dosegljiva na policah njihove univerzitetne knjižnice.

3. NACIONALIZEM KOT TEORIJA

3.1 NACIONALIZEM IN PATRIOTIZEM V FRANCII

Preden se sploh spustim v proučevanje razvoja nacionalizma v republiki Franciji, bi moral temu tērminu določiti vsebino. Kadar govorimo o nacionalizmu v občem pomenu besede, se moramo zavedati, da je od države do države in od obdobja do obdobja odvisno, kakšne lastnosti pripišemo določeni vrsti nacionalizma.

Načeloma velja, da je to »miselni tok iz 18. stoletja, ki temelji na ohranitvi nacionalnih interesov, katere smatrajo za pomembnejše od vseh ostalih, pomeni pa tudi povečevanje določenih nacionalnih vrednot« (Debbasch 1992, 287). Ker beseda teče o francoskem nacionalizmu, se mi zdi primerno in objektivno, da je definicija vzeta iz francoskega političnega leksikona. Je precej splošna, ker pa je to le eden izmed leksikonov in slovarjev, dopuščam možnost, da je v drugih izdajah definicija tudi drugačna. Kot zanimivost naj dodam, da se, upoštevaje slovarje, »beseda *nacionalist* pojavi leta 1798, a v 19. stoletju je bila to učena in pozabljena beseda«

(Winock 2004, 11). Bila je prisotna v mislih in dejanjih ljudi, ki so na francoskem prostoru živeli, čeprav je res, da ni bila `uradno priznana`, saj jo je »Littré izpustil v svojem velikem slovarju« (Winock 2004, 11), ki je bil narejen v času vladavine Napoleona III. med leti 1852 in 1870.

Če se vrnem k francoskemu političnemu leksikonu, mi le-ta postreže z nadaljnjo razčlenbo definicije. Takoj je opaziti, da z štirimi možnimi različicami v grobem ločuje med:

- *francoskim nacionalizmom, ki se pojavi s francosko revolucijo in dobi svoj pravi izraz po porazu leta 1870 ter priključitvi Alzacije in Lorene Nemčiji;*
- *nacionalizmi v t.i. tretjem svetu, ki so pobude koloniziranih ljudstev s hrepenenjem po ekonomski in politični neodvisnosti (reformistični kemalistični, ljudski peronistični in arabski nacionalizem);*
- *novimi oblikami nacionalizma, ki so jih spodbudila različna gibanja (npr. `Črna moč` (Pouvoir Noir) v ZDA) in med*
- *nacionalizmom v širšem pomenu, ki označuje tudi obliko pretiranega šovinizma (Debbasch 1992, 287).*

In če nadaljujem analizo v globino ter se posvetim le prvi izmed različic, torej francoskemu nacionalizmu, ki je tudi najbolj merodajna in dejansko služi obravnavani temi. Očitno je, da so avtorji leksikona francoski nacionalizem nadalje razdelili oziroma razdvojili, saj okvirno `priznavajo` le 2 `struji`. »Ena je odprta, romantična in človekoljubna (Michelet, Péguy), ki sprejema Francosko revolucijo in je znana predvsem po Barrèsu, druga je konzervativna, antisemitistična (Drumont), antiliberalna in antiparlamentarna in znana predvsem po Maurrasu« (Debbasch 1992, 287). Tako je jasno, da vseh oblik nacionalizma ne morem metati v isti koš in da jih je najbrž še več kot samo zgoraj omenjene. Prav tako pa jih ne morem popolnoma svobodno in brez vnaprejšnje omejitve enačiti ali primerjati z drugimi pojmi, ki se pogosto znajdejo v družbi nacionalističnih idej.

Ti sorodni pojmi so ponavadi naslednji: patriotizem, šovinizem, ksenofobija, etnocentrizem, ipd. Teh v tej nalogi ne bom podrobneje definiral, saj bi se na ta način poglobil v razprave o nacionalizmu samem in se posledično oddaljil od preučevane

teme – francoskega nacionalizma. Vseeno moram enega izmed teh pojmov, ki jih v Franciji pogosto uporabljajo, z avtorjevo jasnosti razmejiti, vsaj delno opredeliti.

Pojem patriotizma je najpogostejša sopomenka za nacionalizem, pa vendar tudi v tem primeru vse le ni tako enopomensko. Ob tem, da ostanem pri francoski publikaciji, ugotovim, da je patriotizem definiran kot »izkazovanje čustvene navezanosti in vdanosti državi, katere državljan si« (Debbasch 1992, 330). Za razliko od definicije nacionalizma ni v definiciji patriotizma nikjer omenjeno »nadvrednotenje« naroda nad drugimi narodi, noben narod torej ni več vreden kot drugi narod. Sklepanje torej lahko, da je nacionalizem »nadgrajeni patriotizem« oziroma da je patriotizem »mila različica« nacionalizma. Za primerjavo - Gerard Noiriel meni, da je nacionalizem predsednika Sarkozyja »mehki nacionalizem« (Noiriel 2007b).

In kaj je ljudstvo, ki v določeni državi živi? »Če lahko ljudstvo (etnijska skupina) navznoter označimo s pomočjo določenih skupnih značilnosti (jezik, navade, kultura), lahko navzven nacijo predstavljajo pripadniki ljudstva, ki se zavedajo svoje lastne posebnosti« (Crettiez 2006, 35). S tema dvema pristopoma k definiranju ljudstva si lažje ustvarimo sliko naroda kot takega in elementov, ki jih povezujejo in za katere se je vredno boriti. Po drugi strani Anderson (2002, 19) ponuja drugačen pogled, saj »predlaga, da nacijo definiramo kot namišljeno politično skupnost, kajti pripadniki še tako majhne nacije ne bodo nikoli spoznali večine svojih sodržavljanov«. Takšen vidik ni najbolj optimističen, sploh za majhne nacije, ki imajo tako ali tako težave z ohranjanjem svojega preživetja.

Zanimiva je ugotovitev, da »niso nacije tiste, ki ustvarjajo države in nacionalizme, ampak je obratno« (Hobsbawm 2001, 28). Nacionalizmi in države so torej tisti, zaradi katerih nastanejo nacije. Ta dilema rahlo spominja na razpravo o kokoši in jajcu ter spominja na začaran krog. Kajti prav lahko si je domisljati, da je bila najprej nacija, odločena, da napravi državo. A tudi država ima vse pogoje, da strne svoje vrste in ustvari nacijo.

Kako lahko v grobem razdelim pojmovanje nacije? Obstajata najmanj dve večji skupini odgovorov. »Po eni strani je nacija zgrajena na modelu rase, kot »krvna« skupnost, biološka entiteta, in posameznik nima nobenega vpliva, saj preteklost skupine določa sedanost posameznika. Po drugi strani je pripadnost naciji zgrajena na modelu pogodbe, ko se nekaj posameznikov nekega dne odloči ustanoviti nacijo,

in jo tudi ustanovi« (Todorov 1989, 423). Na nek način podpišemo pogodbo, da bomo živeli skupaj in sprejeli skupna pravila ter delovali za skupno prihodnost. To drugo pojmovanje malce spominja na Družbeno pogodbo, ki jo je napisal Rousseau. Pojmovanji sta si v vsem različni in je verjetno težko izbrati med njima. Ostaja torej vprašanje, kako jih združiti, saj se izključujeta.

V čem je torej lahko francoska `težava`, ki tako rada povzroča nesoglasja med Francozi samimi?

V Franciji smo lahko priča drugačni nacionalni realnosti. Skozi zgodovino poznamo dominantno veroizpoved, saj imajo katoliki v Franciji drugačno samozaupanje (brez kompleksa nacionalne marginalizacije) kot v Nemčiji. Hkrati pa poznamo tudi obstoj močne republikanske tradicije, laične in antiklerikalne. Rezultat te dvojne izkušnje (za katolicizem, ki je dominanten in dominiran) je pogosto agresivna in izključujoča usmerjenost (Bertrand 2003, 368).

Francoska katoliška skupnost se je sama definirala kot edina resnično nacionalna. Dve poziciji katolicizma se prikazujeta kot kontrastni. Čeprav je Francija `najstarejša hči Cerkve` in njena `prvorojenka`, se je znašla v obeh položajih: ko je ukazovala in ko so ji ukazovali. Nasprotovala je predvsem režimom in ideologijam, ki so bili preveč individualistični in materialistični, a tudi sama je večkrat kazala takšne znake.

Kakšne so torej sestavine nacionalizma? »Vsak nacionalizem vsebuje organicistične sestavine, označuje sovražnika (notranjega, zunanjega), interpretira preteklost v svojo korist za izdelavo akcijskega projekta in prakticira mobilizacijo mase z propagando« (Cordellier 1995, 41). Torej sovražnik, preteklost, masa ljudi in propaganda. Takšno podlago ima kasneje več sistemov, predvsem totalitarnih.

Todorov ponuja dva pomena besede `nacionalizem`: po njegovem mnenju »nacija-kot-kultura (skupina posameznikov, ki imajo določene skupne značilnosti) delno sovpada z nacijo-kot-državo (država, ki so od drugih loči z političnimi mejami). Obe naciji sta povezani« (Todorov 1989, 202). Obe `naciji` sta povezani in si pomagata, država pomaga kulturi in kultura državi.

Dejstvo je, da je nacionalizem in vse, kar je povezano z njim, zapleteno in večplastno. In k tej situaciji je potrebno dodati še kanček težavnosti v obliki drugih temeljnih pojmov. To sta predvsem antisemitizem in nacionalna identiteta. Če je možno antisemitizem še nekako opredeliti in obstaja obče strinjanje, kaj to je, pa je

pojem nacionalne identitete bolj novodoben in izmuzljiv, saj natančne definicije ni in ni zaznati niti želje po njej. A vendarle.

Antisemitizem v začetku pomeni sovražnost do judovskega ljudstva, nekateri so korenine antisemitizma našli v mislih Cerkve (Cerkev je obtoževala ljudstvo, ki je ubilo Boga). V določenih časovnih obdobjih je antisemitizem povezan tudi z željo suverenov, da se polastijo dobrin judovskih pripadnikov. Iz verskega pomena preide v rasni pomen, saj ga povzdigujeta Hitlerjev sistem in nacionalsocializem (kjer je želela arijska rasa uničiti podrejeno raso). Glede na zgodovinska obdobja se je antisemitizem pojavljal ali kot avtonomen fenomen ali kot derivat politike in se še danes izraža z nasilnimi dejanji proti judom ali njihovim dobrinam (Debbasch 1992, 21).

Judje bi naj ubili Boga, saj je Juda Iškarjot izdal Jezusa. To je seveda ena razlaga. Tudi druga dejanja so skozi zgodovino žal dokaj zvesto sledila zgornji utemeljitvi.

Po drugi strani je nacionalna identiteta besedna zveza, ki dopušča različna tolmačenja, saj nima slovarske definicije. Zato je lahko njej pomen iz minute v minuto in od govorca do govorca drugačen.

Tisti, ki uporabljajo pojem `nacionalne identitete`, z njim govorijo o vsem drugem, le o skupku dejanskih razlik ne; razlik, zaradi katerih je nacija kot takšna nekaj posebnega. Še več, iz teh nacionalnih posebnosti ne znajo potegniti in narediti nikakršne politike, še posebej v primeru Francije. Identiteta se ne nanaša na značilne poteze, ampak predstavlja nekakšen model, idealno Francijo in stereotipne Francoze, s katerimi lahko primerjamo ne le imigrante in ostale tujce, ampak tudi dejanske Francoze, žive ali mrtve. Ta ideja, v kolikor je politična, je torej nevarna iz več razlogov (Remarques sur l'identité nationale 2007).

Kot zanimivost bi želel navesti pojmovanje nacionalizma nemškega naroda, ki je tradicionalni nasprotnik Francije. Herderjev leksikon uči, da se pod pojmom nacionalizem nahaja »iz pretirane samozavesti nacije in nacionalne države izhajajoče stremljenje k oblasti, ki skozi neomejen nacionalni individualizem moti ljudski mir« (Herder Lexikon Politik 1994, 145). Za razliko od francoske definicije je nacionalizem povezan z oblastjo in ni opredeljen zgolj kot ljudsko gibanje in ideologija. Prav tako je zanimivo, da v tem istem leksikonu sploh ni omenjen in definiran pojem patriotizem. Potrebno je izpostaviti, da se kot lastnost nacionalizma izpostavlja `kaljenje ljudskega miru` in da je nekakšen odklon od običajne družbene stvarnosti. Lahko bi sklepal, da

kaljenje miru že pomeni tudi nasilje. O vzročno-posledični povezavi med nacionalizmom in nasiljem v Franciji bom spregovoril kasneje.

Nacionalizem je torej mogoče povezati z željo po oblasti, nacionalno čustvo je mogoče izražati bodisi pozitivno bodisi negativno. Manjši narodi so pogosto tarča osvajalskih teženj politokratskih in drugih elit večjih narodov, a tudi znotraj ene države lahko prav te elite z nacionalizmom utemeljujejo svoje apetite. Politiko nacionalizma je mogoče razumeti kot neke vrste orodje, pa tudi orožje za prepričevanje; le kako bi lahko na drugačen način pojasnil dejstvo, da nekateri številčno močni narodi govorijo o manjšinah, ki naj bi jih ogrožale. Biti pozitiven do svoje domovine je lahko obče pozitivno le takrat, ko to ne pomeni `šovinistične` nastrojenosti do drugega naroda in druge kulture.

Kaj pravzaprav je šovinizem? »Beseda šovinizist (*chauvin*), ki označuje pretirana in bojovita patriotska čustva pri posamezniku, izhaja iz Revolucije« (Liauzu 1992, 62). Ob povzemanju teoretičnega uokvirjanja torej pridem do posplošenega zaključka, da je nacionalizem nekaj drugega kot patriotizem, in da je tako nacionalizem kot patriotizem več oblik. Razumljivo je, da se pojmovanja razlikujejo od države do države. Ena izmed možnih razlag je ta, da so na različna pojmovanja vplivale različne izkušnje oblikovanja nacionalne enotnosti skozi stoletja. Spremembe so se pojavljale tako skozi čas kot tudi skozi prostor in so odvisne tudi od političnih interesov ter moči držav. Bistvena razlika je torej ta, da patriotizem v osnovi pomeni le čustveno navezanost na domovino (patrio) ali nacionalno državo in njeno morebitno povečevanje. Pri tem je zaželeno, da je izvzeto kakršnokoli čustvo, predvsem pa negativno, do drugih narodov ali narodnostnih manjšin znotraj države. In tukaj na sceno stopi nacionalizem, ki k povzdigovanju domovine doda še sovražno nastrojenost do drugih narodov, živečih ali na ozemlju te domovine ali zgolj sosedov. Nacionalizem torej nastopa kot nekakšna nadgradnja patriotizma.

4. NACIONALIZEM KOT PRAKSA

4.1 ZAČETKI FRANCOŠKEGA NACIONALIZMA

Nacionalizem, kot ga večinoma poznamo dandanes, je `otrok` francoske revolucije, ki je divjala po Franciji med leti 1789 in 1792. Revolucija, ki je izražala nezadovoljstvo nad kraljevim absolutizmom in fevdalnim sistemom, je prinesla upor proti plemstvu in duhovščini, katerih pripadniki so živeli veliko bolje kot meščani in kmetje. Francozi, znani po svojem temperamentu, so goreče zagrizli v revolucionarno jabolko.

Politika Francije je iz enoumja monarhije počasi prehajala v večstrankarsko življenje. Deljenje na stanove, žirondisti in jakobinci, levica in desnica – vse to je začelo dobivati obliko in vsebino. Nacionalizem je v francoščini »prvič omenjen v tekstu opata Barruela, kjer termin stigmatizira nemoralnost `jakobinskega patriotizma` (npr. žaljenje tujcev)« (Girardet 1983, 7). Imel je torej slabšalen pomen, ki ga je spremljal še naprej, pri tem pa tudi spreminjal smer. Očitno je bilo, da je nacionalizem nekakšen `sprevržen` patriotizem, ki je iztiril, in ne zgolj njegova nadgradnja. Giuseppe Mazzini (italijanski patriot, filozof in politik) je leta 1836 zapisal, da je nacionalizem »izražanje monarhičnega imperializma, ki je nasproten težnjam zatiranih narodov« (Girardet 1983, 7). Kar ne preseneča, saj je bil Mazzini goreč zagovornik in borec za združeno Italijo, ki pa je tudi bila pod francosko nadoblastjo. Tukaj vidim povezavo nacionalizma z težnjami po neodvisnosti.

4.2 MAURICE BARRÈS IN CHARLES MAURRAS

Termin nacionalizem je najmanj dvoumen. Po eni strani si ga lahko razlagam kot slepo sledenje določenemu miselnemu toku in navezanost na vse, kar je kakorkoli povezano s tvojo nacijo, kot neke vrste `državni egoizem`. Po drugi strani pa ga lahko razumem tudi kot gibanja ljudstev, ki so želeli živeti kot neodvisna nacija, a so morali za to svobodo in privilegij prehoditi še trnovo pot. Ta dva odtenka nacionalizma se nekako utrdita, ampak počasi in zanesljivo se jima pridružuje še tretji pomen. Konec 19. in v začetku 20. stoletja sta Maurice Barrès, kasneje pa Charles Maurras, nacionalizem spremenila v pravo politično doktrino, ki je skoraj izgubila vse svoje splošne opredelitve.

Z njima je nacionalizem »pomenil miselni sistem, ki temelji predvsem na uveljavljanju (političnega) primata obrambe `nacionalnih` vrednot in `nacionalnih` interesov« (Girardet 1983, 8). Skozi celotno 19. stoletje se je nacionalizem predstavljal v različnih oblikah in barvah. Morda bi bilo celo bolje govoriti o obrisih in odtenkih, saj so bile razlike med posameznimi zaznavami nacionalizma res majhne. O večjih spremembah lahko torej govorimo šele takrat, ko na sceno stopita Charles Maurras in Maurice Barrès. »Barrès, poet nacionalizma, in Maurras, njegov teoretik« (Liauzu 1992, 243).

Od svojih začetkov pa skozi celotno 19. stoletje so nacionalistična gibanja pripadala levemu delu političnega prostora. Naj na tem mestu omenim, da delitev na t.i. levice in desnico prav tako izvira iz francoskega političnega razvoja, saj se prvič pojavi pri sestavljanju Narodne skupščine (*Assemblée nationale*) leta 1789, kjer so se predstavniki aristokracije in duhovščine zbrali desno od predsednika, predstavniki t.i. tretjega stanu pa levo od predsednika.

Za vrsto nacionalizma konec 19. stoletja lahko objektivno trdim, da je nacionalistična. Poznamo »nacionalizem `nacionalistov`, ki si želijo, da jih tako imenujemo« (Girardet 1983: 10). V tem času se razvijejo še `podvrste` nacionalizma oziroma odtenki, o katerih sem že govoril: »zelo zahteven nacionalizem (Lemaître, Barrès, Maurras), nezahteven in nesporen nacionalizem (Péguy, Poincaré, Delcassé) in nacionalizem v učbenikih, romanih in pesmih« (Girardet 1983, 10). Po poimenovanjih sodeč so vsi ti nacionalizmi vstopili v vse pore in področja družbenega življenja. »Barrès se sklicuje tako na nacionalizem kot na socializem in govori o izginotju tako posameznika kot skupnosti« (Dornel 2004, 151). Njegovo mnenje je bolj kot ne pesimistično, a ni vse le v političnem kontekstu. Celotna država je skupek tudi drugih področij, ki vplivajo na izdelavo zaključkov. Ni bila le politika tista, ki bi si lastila monopol nad nacionalistično ideologijo; literatura in šolstvo sta dve področji, ki imata v določenih trenutkih, še bolj pa na dolgi rok, veliko večji vpliv na razmišljanje ljudi.

Poteze Barrèsovega nacionalizma so izposojene iz ostalih ideologij njegovega stoletja. »Barrès nasprotuje vsem reformatorjem in tako zavrača ne samo aktivizem `levice` (Jaurès in socialisti), ampak tudi tistega `desnice` (Maurras in Action française)« (Todorov 1989, 261). A kombinacija vsega tega je nekaj novega. Nacionalizem lahko vodi h ksenofobiji in rasizmu, saj druge cenimo ob predpostavki,

da najbolj cenimo sami sebe. In tako, po analogiji, vsako ljudstvo najbolj ceni samo sebe ter se obnaša etnocentrično. Če se podamo v drugo smer in veliko bolj cenimo nekoga drugega, nam popolnoma tujega, prispemo do eksotizma. Tukaj nam Todorov ponuja primerjavo z antiko. »Po `Homerjevem pravilu` so najsrečnejša in občudovanja vredna tista ljudstva, ki so najbolj oddaljena od nas; po `Herodotovem pravilu` so oni sami najboljši na svetu in so oddaljena ljudstva slaba« (Todorov 1989, 422). Že stari Grki so na različne načine dojemali svoj obstoj na tem planetu, in danes ni prav nič drugače. Sicer pa človek lahko zamenja državo, rase pač ne.

Nacionalistično ideologijo resnično redko najdemo v `čistem stanju`. Pomešana je z drugimi ideologijami, prehaja med lastnimi odtenki, in vse skupaj je pomešano v sistem političnih in socialnih vrednot. Kar zadeva Maurrasov in Barrèsov nacionalizem, je le-ta »dobro politično definiran, večinoma konzervativen, vedno pa antiliberalen in antiparlamentaren« (Girardet 1983, 11). Oba pa v svoje ideje vključujeta tudi katolicizem, ki ga imenujemo »kulturni katolicizem. Katolicizem je za Maurrasa orodje reda in nacionalne enotnosti, sam pa je ateist. Barrès vključuje katolicizem v projekt moralne obnove republikanske Francije, a ga ne prakticira« (Bertrand 2003, 370). Poleg katolicizma so se zaznamki rasizma vseeno pritihovali v teorijo. »Barrès, ki je bil učenec Renana in Tainea, se je dobro zavedal, da rase ne obstajajo; pravi, da so za nacijo pomembni le Zemlja in Umrlj, odločilno vlogo pa pripisuje preteklosti« (Todorov 1989, 257). Pripadnost Zemlji oziroma domovini rahlo spominja na preprosti patriotizem.

Navkljub dejstvu, da sta ta dva moža nacionalizem sistematizirala, lahko vendarle opazimo nekatere pomanjkljivosti oziroma nedorečenosti. Julijska revolucija leta 1830 je pomenila nov veter v francoska politična jadra. Nasprotniki levice in skrajne levice (torej desnica) so se postavljali po robu `nacionalnim ligam`; nacionalne lige (torej levica), francoski unikum, pa so bile goreči nasprotniki desnice in skrajne desnice.

Izhajajoč iz Revolucije in jakobinske tradicije je eden prvih francoskih nacionalizmov v 19. stoletju združeval dva elementa, katerih protislovja so se začela kazati kasneje: militarističen šovinizem (po vojaku Nicolasu Chauvinu, literarnemu liku z izrazitimi patriotskimi čustvi) in humanitarni mesijanizem. Okoli leta 1848 »so Jules Michelet, Edgar Quinet in Henri Martin Franciji pripisali novo vlogo in hkrati usodo, ki je

`poslana od božje previdnosti` – misija Francije je osvoboditev zatiranih nacij« (Girardet 1983, 13). In v njihovih očeh, pa najbrž tudi v očeh mnogih Francozov, je Francija postala `poveljniška ladja celotnega človeštva`, kot gonilo napredka in `božji odposlanec` v isti `osebi`.

4.3 FRANCOSKO-PRUSKA VOJNA LETA 1870

Omenjeni nacionalizem, ki črpa iz ideologije in morale republikancev, je kaj kmalu naletel na oviro v obliki vojne. Leta 1870 je izbruhnil vojaški spopad med Francijo in združenimi nemškimi kraljestvi oziroma Prusijo. Spopad je bil le vrh že dlje časa trajajočih napetosti in poraz je za Francijo pomenil izgubo ozemlja – ostali so brez dveh pokrajin, Alzacije in Lorene. Francoski nacionalizem je dobil nov vzgon, z njim se je pojavilo tudi sovražno govorjenje in vedenje do Nemčije. Poraz ni bil samo vojaška katastrofa; »sledil je nov razmislek o naciji, njenih temeljih in legitimnosti« (Girardet 1983, 14). Ljudje so spremenili razmišljanje in čustvovanje ter začeli čutiti »izključujočo in ljubosumno ljubezen do ponižane in ranjene domovine« (Girardet 1983, 14). Nacionalizem je postal zelo osebna zadeva in čustva posameznika so se dotaknila domovine, ki so jo poosebili in jo doživljali skoraj kot svojega sodržavljana.

Nekaj nezaslišanega se je zgodilo po porazu leta 1870, predvsem za Arabce v Alžiriji. »Adolphe Crémieux je 1870 sprejel dekret, ki nosi njegovo ime. Številni muslimanski vojaki so častno služili v vrstah francoske vojske proti Prusiji. A ta dekret, ki je podelil francosko državljanstvo le Judom v Alžiriji, ne pa tudi Arabcem, se je pokazal kot prava žalitev za tiste, ki so bili zvesti« (Ploncard D`Assac 2000, 72). Po takšnih dejanjih so svete vojne Arabcev seveda razumljive. In sploh ni čudno, da pri posameznih Alžircih nerazumevanje in nezaupanje do Francozov trajata še danes. Dekret je bil najverjetneje uveden zaradi vpliva rodbine Rothschild, saj so Judje dobili določene privilegije in dobre službe, Arabci pa so ostali polni sovraštva in prezira. »Tako v Palestini kot v Alžiriji bi morali kristjani postati zavezniki Arabcev, da bi se lahko borili proti skupnemu sovražniku – Judu« (Birnbaum 1993, 257). A takratna oblast je očitno imela drugačno (ekonomsko) računico.

»Priključitev Alzacije in Lorene je prinesla boleč občutek poraza in sprožila razvoj pravega kulta vojske, ki je postala edina institucija in instrument maščevanja, sposobna državi vrniti izgubljeno slavo« (Crettiez 2006, 37). Čeprav poražena, je

vojska zadržala del svoje vloge. V tem obdobju nasilja in nacionalizma se je ljubezen do nacije sprevrgla v sovraštvo in maščevanje. `Amputirani` ozemlji sta bili povsod predmet pogovora: pri pouku v šolah, v literaturi, v različnih organizacijah, itd.

Pred koncem vojne 1870 je »germanofobija postala del francoskega nacionalnega čustva, sovražnik je postal Nemec oziroma Prus. Iz majhne protinemške reakcije je zrasla prava kultura sovraštva, agresiven in maščevalen nacionalizem« (Dornel 2004, 296). Potrebno je dodati, da lahko sovražni lik kaj hitro spremeni lastnosti, saj človeška domišljija nima meja. Iz »krutega in krvoločnega Prusa je nastal potrpežljiv in zvijačen Prus, vztrajen pri pridobivanju industrijskih in trgovinskih skrivnosti« (Dornel 2004, 300). Spremenili so pogled na svojega soseda, ki je namesto barbarskih lastnosti pridobil obnašanje uglajenega gospoda. To se je dogajalo še pred afero Dreyfus, ko je obsedenost z vohunstvom prerasla v histerijo. Bolj kot rasizem je to bila ksenofobija, saj npr. Italijani, Belgijci, Nemci niso bili dojeti kot pripadniki različnih `ras`.

Izgubljeno zemljo so poosebili, prav tako kot celotno domovino, in jo sprejemali kot nekakšnega mučenika, ki se je žrtvoval za celotno nacijo. »Alzacija in Lorena sta postali nekakšen kult in vojska je postala simbol nacionalne enotnosti« (Girardet 1983, 14). A še manj kot 15 let po sporazumu v Frankfurtu, kjer je Nemčija dobila vojni plen (Alzacijo in Loreno), je sledil »prvi razkol, ki ga je povzročila kolonialna ekspanzija in takratna oportunistična oblast« (Girardet 1983, 15). Spet je torej prišel čas `večne poklicanosti` Francije kot nacije, katere vloga je civiliziranje sveta in širjenje vseh najboljših lastnosti, ki jih združuje `po božji previdnosti`.

4.4 KOLONIALNO ŠIRJENJE IN `NACIONALIZEM NACIONALISTOV`

Kolonialno širjenje je bilo vzrok za dve različni pojmovanji Francije. Po mnenju Julesa Ferryja in njegovih naslednikov je »prekomorsko širjenje nova veličina in moč Francije, za nasprotnike pa je to le še dodatno izčrpavanje države, ki je komaj okrevala, in odvratanje pozornosti od modre linije na Vogezih« (Girardet 1983, 15). Dejstva govorijo v prid obeh strani. Vojna s Prusijo je Franciji prinesla tako materialne kot človeške izgube, in v tako kratkem času jih je bilo verjetno težko nadomestiti. A ravno kolonialno širjenje je lahko za ranjeno državo eden izmed načinov za povrnitev človeških in materialnih virov, predvsem pa ugleda. Spet se torej srečamo z

razkolom, z razdvojenostjo nacionalistične miselnosti. Ena v imenu nacije zagovarja kolonialno oziroma svetovno širitev, druga pa kontinentalno krčenje. To ponovno daje videz delitve in drobljenja nacije – spet se oživeli spomini na izgubljeni Alzacijo in Loreno.

Konec 19. stoletja, natančneje okoli leta 1886, se je pojavila nova `smer` nacionalistične ideologije – t.i. bulanžizem (*boulangisme*, po generalu Boulangerju). Ta različica nacionalizma je na nek način samooklicana, saj jo »imenujejo tudi nacionalizem `nacionalistov`« (Girardet 1983, 16). Kot da bi njeni zagovorniki sami želeli, da jih označujejo za nacionaliste. Nasprotujejo parlamentarni Republiki, saj naj ne bi dovolj zagovarjala nacionalnih imperativov. Gibanje bulanžizma je po začetni vznesenosti, podpori in uspehih na volitvah potonilo s porazom na volitvah 1889 in z izgonom generala Boulangerja v Belgijo (Wikipédia).

Nacionalizem `nacionalistov` ni nič kaj osvajalski, temveč obrambno usmerjen. Varuje ranjeno `telo` Francije, je izključujoč in pravzaprav ljubosumen do vsega tujega. Najprej je bila glavna skrb le zunanja grožnja – sčasoma so se `sovražniki` pojavili tudi znotraj države. Vedno več je bilo notranjih političnih bojov, prišlo je do nekakšnega preobrata vrednot in ciljev znotraj nacionalizma samega. Kar pa se je zelo hitro spet spremenilo.

4.5 NACIONALIZEM KOT MISELNI SISTEM

Prelomnica v dojemanju nacionalizma kot resne in organizirane politične ideje nastane z Charlesom Maurrasom. Nacionalizem postane doktrina in predstavlja zgrajen miselni sistem, ki je `nečist` skupek idej: »komtističnega (Auguste Comte) pozitivizma, antiliberalizma in antidemokracije, decentralistične tradicije,...« (Girardet 1983, 17). Je sinteza, ki zelo verjetno vsebuje tudi notranja protislovja, a je hkrati logična in naravna. Tukaj niso zanemarljivi ostali faktorji tega obdobja, ki jih politika, s tem pa tudi nacionalizem, posrkata vase: »republikanske stranke zavržejo bulanžizem, konzervativci se navežejo na antiparlamentarizem, na levici pa se razvija mirovniški internacionalizem« (Girardet 1983, 17). Kot sem lahko opazil že prej, se nacionalizem in internacionalizem razvijata sočasno, kot v primeru kolonializma. Njun razvoj je pogojen z nasprotovanjem in seveda z dopolnjevanjem in sta kot dve plati iste medalje.

Če že govorimo o miselnem sistemu, je potrebno povedati tudi, kako so se posvetili zaščititi Francije: »zaščiti pred zunanjimi grožnjami (večni antagonizem med vedno osvajalsko Nemčijo in vedno ogroženo Francijo) in notranjimi grožnjami (apatridi, prostozidarji in Judje razkrajajo Francijo; konkurenca tujih produktov in uničevanje nacionalne industrije) - vse to, vse te grožnje je Maurras imenoval `anti-Francija`« (Girardet 1983, 18). Nemčije se je torej dokončno po letu 1870 oprijel sloves kontinentalnega zavojevalca, Francijo pa so postavljali v podrejen položaj. Kot da to ne bi bilo dovolj, so nekje našli še notranje sovražnike. Najsi je to bilo res ali zgolj navidezno – videti je, da ta nacionalizem ni več tak, kot je bil tisti v času Revolucije ali tisti v dogodkov polnih letih 1830 in 1848.

Sprememb v dojemanju sveta okoli sebe s tem še ni bilo konec. V Franciji se je v prvih letih 20. stoletja »kot temeljna pojavila obremenjenost z zunanjim sovražnikom in v očeh mnogih je volja Nemčije po prevladi predstavljala težo, ki je visela nad usodo Francije« (Girardet 1983, 19). To je obdobje Charlesa Péguyja, ki predstavlja novo generacijo borcev za nacijo, pri kateri je spet, v pričakovanju morebitnega vojaškega spopada in zaradi grenkih izkušenj iz preteklosti, oživel spomin na Alzacijo in Loreno. Péguy je »enako pobožno slavil Francijo Ivane Orleanske in Francijo Konventa, Francijo človekovih pravic in Francijo svetosti iz Reimsa« (Girardet 1983, 19). Imel je to sposobnost, da je uspel »združiti republikansko vsestransko misel in strogo katoliško misijo Francije« (Bertrand 2003, 371). Čeprav je bil sam zelo veren mož, mu očitno republikanizem ni delal preglavic in se je skladal z njegovo katoliško idejo.

Gibanje je imelo široko bazo discipliniranih in aktivnih podpornikov, bilo je tudi katoliško usmerjeno, a niso bili tako enotni in bojeviti kot v prvih letih Republike. In prav katoliki so se z bali za svojo usodo. »Do leta 1880 je francoski antisemitizem hranila antikapitalistična levica, ki je `Juda` povezovala z bankirjem. Po letu 1880 se je na politični desnici razvila teza o svetovni judovski zaroti proti katoliški Franciji (v Franciji je bilo tisti čas 80.000 Judov oziroma 0,05 % populacije)« (Kott 2006, 17). Res je bilo malce nerealno pričakovati, da lahko tako majhna skupina ljudi izvede takšen `podvig`.

Doba skrajnega nacionalizma, nacionalizma nacionalistov, se je pričela po porazu 1870 in s približevanjem aferi Dreyfus, ko se zgodi premik na desnico. Tako

antisemitisti kot levičarji se zavzemajo za kult vojske. Na tak način je nacionalizem sicer res nasilen, a v bolj defenzivnem smislu (za razliko od npr. fašizma, ki je bil nasilen v ofenzivnem smislu in ki ima še druge značilnosti). Za opravičevanje nasilja pri nacionalizmu je prisoten *drugi*, ki je sicer grožnja, a nepogrešljiv in potreben kot kontrast. Le tako so lahko nekateri *dobri* in prikazani kot žrtve. Nacionalizem je kot politična religija - opravlja obrede in je kažipot izgubljenim.

»Francoski republikanizem, ki je vedno laičen, vseeno vsebuje določeno mero religioznosti (religioznost se predstavi kot vidik nacionalne misli, ki presega fizično in objektivno realnost ter postaja z obredno retoriko onstranska)« (Bertrand 2003, 369). Religioznost torej v tem primeru pomeni prenos vere iz tradicionalne krščanske božanskosti v vrsto moderne božanskosti – nacijo. Z besedami iz verskega besednjaka so označevali okoliščine državnih praznikov in zadeve, povezane z vojaškimi paradami. Tako spoznamo `dve Franciji`: katoliško in republikansko (sekularno). »Nacionalizem zagotovo predstavlja neko socialno in politično realnost« (Bertrand 2003, 365). Seveda je možno, da je nacionalizem nadomestek krščanske tradicije, vendar tega ne gre jemati tako dogmatično. Za primerjavo: v Nemčiji so protestanti predstavljali 60 % populacije in so prav tako prevladovali v zgodovini nacionalnega gibanja.

A noben sistem ni popoln in francoski nacionalizem ni pri tem nobena izjema. Med leti 1871 in 1914 se izraža na različne, tudi protislovne načine: »je demokratičen in avtoritaren, je liberalen in antiparlamentaren, je konzervativen in romantičen« (Girardet 1983, 20). Med nacionalizmoma levice in desnice so razumljiva zgodovinska in seveda ideološka nasprotja. V teh 40-ih letih (1871-1914) je med nacionalizmi vseh vrst kar nekaj elementov kontinuitete in povezave, in Barrèsov *Roman de l'énergie nationale* je reprezentativen dokument za to. Sedem mladih Lorencev različnih ideoloških prepričanj preplavi isto skupinsko čustvo. Sicer pa sta obe strani prepričani v svoj prav in v pomanjkljivosti nasprotnega pola. »Levica je svojo odprtost v prihodnost in demokratičnost primerjala z ozkostjo in izključevalnostjo desnice. Desnica pa je svoj avtentični nacionalizem, ki zagotavlja preživetje in bistvo Francije, primerjala z abstraktnimi imperativi napačnega `jakobinskega` nacionalizma« (Girardet 1983, 21). Še danes veljajo podobni očitki za obe politični opciji.

4.6 PREMIK NACIONALIZMA IZ LEVICE NA DESNICO

Leta 1882 sledi ustanovitev antiparlamentarne Lige patriotov (*Ligue des patriotes*). Najbolj znani reakcionarji Lige so prvi predsednik Henri Martin, Félix Faure, Victor Hugo in najglasnejši član Paul Déroulède, ki so svoje največje nasprotnike našli na desnici. »V tej situaciji se ob podpori generalu Boulangerju in posredno antiparlamentarizmu zgodi politični premik francoskega nacionalizma, saj je ob koncu 19. stoletja `nacionalistična stranka` kot zmedena sila nihala med skrajno levico in skrajno desnico, kjer se je končno tudi ustalila« (Girardet 1983, 22). Ne glede na politično umestitev nacionalizma pa sta temi vojske in obrambe države vedno prisotni, čeprav ne vedno z enakim pomenom in vrednostjo. Vojska je simbol nacionalističnih teženj in ponazoritev ideje domovine. Preteklost in prihodnost sta prežeti s posebnim statusom Francije znotraj človeštva, nacionalna veličina pa z slavo in vojaškim junaštvom.

»Okoli leta 1890 je nacionalizem postal zaprt in sovražen do zapuščine, ki jo je prineslo leto 1789. Sosedje, predvsem Nemci, a tudi Italijani in občasno Angleži, so bili tarče sovražnega govora določenih časopisov. Znotraj države so bili sovražniki oportunisti (nad njimi je visel sum korupcije), prostozidarji, Judje in tujci« (Dornel 2004, 150-151). Ta nacionalizem bi lahko poimenoval celo vseobsegajoči nacionalizem, saj zajema v prostorskem smislu tako notranje kot zunanje sovražnike in časovno gledano tako `stare` kot `nove` težavne ljudi.

Navkljub preskoku iz ene na drugo stran se oba skrajna pola političnega prostora sklicujeta na zgodovinske legende, nacionalizem je prisoten tudi v literaturi in učbenikih oziroma šolah. Domala vsi odtenki nacionalizma uporabljajo v svojih razlagah iste datume nacionalnega pomena, iste dogodke in imena. Če povzamem, vse je nabito s čustvi in mitskimi razsežnostmi. »Ali obstajajo povezave med razvojem ideologije francoskega nacionalizma in splošnim razvojem družbe, v kateri se le-ta izraža?« (Girardet 1983, 26). Najbrž ja, saj si je prav mogoče predstavljati, kako se nekaterim kolca po `stari Franciji`, deželi kmetov in obrtnikov. Novi časi, predvsem pa novi ljudje, ki večinoma niso Francozi, so prinesli vladavino denarja, kapitala in borz. Napredek je nekaj naravnega, lahko je dober ali celo slab, a za nacionalistično propagando je prišel še kako prav.

A to je le ekonomski vidik obrambe države. Še vedno mladi ljudje tistega časa, prišli iz drugih držav, skupaj s svojimi očeti in predhodno generacijo, trpijo za »občutkom neprilagojenosti glede na njihov socialni status in mislijo, da v očeh skupnosti niso prav cenjeni« (Girardet 1983, 27). Takšna čustva podžigajo njihov nacionalizem, ki seveda preide v konflikt z nacionalizmom Francozov. »Ta družba postaja industrijska, urbanizirana, bolj laična in zato vedno manj religiozna, mogoče je celo nacionalizem posrkal vase te verske sile – na podoben način razmišljata Barrès in Maurras« (Girardet 1983, 28). Nacionalizem lahko zagotovo označim za neke vrste novo religijo, saj ima podobne značilnosti – gorečnost, razširjenost, spoštovani vodje gibanja, ipd. Že pred njima je podoben koncept oblikoval tudi Jules Michelet, ki je »definiral patriotizem kot `religijo` ter govoril o ljubezen do domovine in do Boga« (Girardet 1983, 28). Katoliška tradicija v Franciji hodi z roko v roki z nacionalizmom.

Ko se bližam 1. svetovni vojni in postaja mednarodna napetost vedno večja, v Franciji še vedno govorijo o porazu leta 1870. Še vedno predstavljajo dva različna pogleda na razvoj Francije, vidik kolonialnega širjenja in vidik kontinentalne zaprtosti. In temeljna skrb ostaja ohranitev nacije, ki je s približevanjem svetovnemu konfliktu (in tudi konfliktu s sosednjimi državami) v še večji nevarnosti. Čeprav z občutki tesnobe »so Francozi zares pripravljeni na borbo z drugimi državami, predvsem pa z Nemčijo« (Girardet 1983, 32). Podoba Nemca se spreminja, pod vplivom nacionalistične propagande vseh vrst se je iz »naivneža, umetnika, filozofa in dobričine spremenila v barbara, invazivnega germana, z divjim veseljem poškodovanju in uničevanju« (Girardet 1983, 49). Vse skupaj spominja že na grško mitologijo, na njene junake in zlobneže.

Če se vrnem še na konec 19. stoletja – leta 1879 so na oblast prišli republikanci in zanje je šola »pomemben element za ustvarjanje novega tipa državljanja, ki bo solidaren, discipliniran, delaven, skrben in varčen, a hkrati nezaupljiv, sovražen, sposoben ubijanja in tudi žrtvovanja« (Girardet 1983, 70). Takšen državljan ima po njihovem mnenju možnost, da ne podleže usodi Alzacije in Lorene ter da se zoperstavi sovražniku. Takšni `špartanski ideali` so v začetku 20. stoletja postali milejši in bolj `humanistično` oblikovani. V času poraza 1870 je bila Francija že posestnica velikih kolonialnih ozemelj. Po letu 1880, ko je na oblast prišel Jules Ferry, reformator šolstva in zagovornik kolonializma, se je začelo novo širjenje izven

meja Francije. »Spet lahko govorimo o dveh nacionalizmih: širjenje in omejevanje na kontinent, katerega zagovornik je bil Georges Clemenceau« (Girardet 1983, 108). Zagovornik ekspanzije pa seveda Jules Ferry.

Desnica je podpirala ekspanzijo v Maroko, tudi Maurice Barrès, in okoli te teme sta se oba nacionalizma zedinila. »Francija je kot svojega močnega nasprotnika prepoznala Nemčijo in združili so se v skupnem antigermanizmu« (Girardet 1983, 116). V tistem času je Paul Déroulède izjavil, da »notranja vprašanja Francije prevladujejo nad zunanjimi, da je treba bolno državo ozdraviti in da je zanj edinole Boulanger tisti, ki to lahko stori« (Girardet 1983, 129).

Mesto zunanjega sovražnika je prevzel notranji. Kaj pravzaprav je bulanžizem in zakaj pomeni za francoski nacionalizem tako velik zasuk? Bulanžizem so kasneje poimenovali tudi `nacionalistična` stranka, je pa to »opozicijska stranka, militaristična in antiparlamentarna, rojena na levici med naprednimi radikalc, kasneje s podporo bonapartistov in rojalistov, z veliko notranjimi protislovji, a vseeno močna in razširjena« (Girardet 1983, 130). In ko se z bulanžizmom hkrati širi dokaj nasilen antiparlamentarizem, se v Franciji rojeva drugi ideološki tok – antisemitizem.

5. ANTISEMITIZEM

Za zgodovino antijudovskega čustva lahko rečem, da v Evropi ni neznanka. Že od 11. stoletja dalje je bilo v mnogih državah čustvo močno prisotno. V Franciji, ki je mnogo kasneje postala dežela človekovih pravic ter principa svobode in enakosti, so bili v zgodovini prikazani tudi kot sužnji. »Jud brez doma, brez korenin, brez navezanosti na zemljo je utelešen v ljudskem mitu o tavajočem Judu (*juif errant*); to je mit, ki datira v 16. stoletje« (Liauzu 1992, 238). A leta 1790 »so Judje iz Bordeauxa in Avignona postali francoski državljani in leta 1791 so polno državljanstvo dobili vsi Judje, ki so prisegli na državljanstvo« (Liauzu 1992, 33).

Francoski antisemitizem konec 19. stoletja »izhaja iz dveh različnih virov, socialističnega in katoliškega/konzervativnega« (Girardet 1983, 141). Na splošno gre za mešanico antikapitalizma in antisemitizma, saj so Judje predstavljeni kot trgovci in špekulanti. Obstajala je tudi teorija, da »v določenih državah (npr. v Angliji) prevladuje judovsko prebivalstvo, ki pa v Franciji deluje kot agenti in pritiskajo na

delavce« (Girardet 1983, 141). Anglija pa ima tudi drugačno vlogo v francoski miselnosti. V času sedemletne vojne (*Guerre de Sept Ans*) je bila na francoski strani prisotna tako anglofobija kot anglofilija. »Veliko opazovalcev, najsi so bili za Anglijo ali proti njej, je pripisovalo moč Anglije, ki jo je pridobila med konfliktom, le eni moralni kvaliteti: patriotizmu« (Dziembowski 1998, 266). Kot so jo nekateri kovali v oblake in pri njej našli manjkajoče vrednote, so jo drugi zaničevali. »Anglofobija, ta zavračajoči patriotizem, se izraža le v obliki sovraštva« (Dziembowski 1998, 369).

K tej temi spada tudi t.i. mit o Rothschildih, ki so za nekatere predstavljali simbol mednarodnega kapitalizma in financ. Kasneje ta socialistični antisemitizem zamenja ljudski, konzervativno-katoliški antisemitizem, ki je dokaj hitro zaživel tudi v praksi. Judje so predstavljali nevarnost, ustanavljali skrivne združbe, prav tako prostozidarji. In šele »republikanec Édouard Drumont je v *La France juive* naredil sintezo socialističnega in krščanskega antisemitizma« (Girardet 1983, 141). Sledila je ustanovitev Antisemitske lige (*Ligue nationale antisémitique française*, njen moto je bil »Francijo Francozom« / *France aux Français*) leta 1889 in časopisa *La Libre Parole* leta 1892, vse v tem istem duhu in razpoloženju. Drumont meni, da Judje »vplivajo na razkroj družbe in ji želijo nadvladati, so sovražniki revnih in ponižnih in jih izkoriščajo, saj posebljajo `Denar`« (Girardet 1983, 142). V javnosti je tekla beseda tudi o prostozidarjih, o hudičevih zarotah, o verskih vojnah, o tuji konkurenci in imigrantih – to so že bile osnove ksenofobije. »Čeprav je bila ksenofobija močna, je bilo med leti 1872 in 1910 naturaliziranih milijon tujcev« (Dornel 2004, 217). Protislovno se zdi, da so nekateri kasneje bili `bolj tujci` kot drugi. Vsa ta propaganda, predvsem pa antisemitistična, je nastajala v času prvih protekcionističnih ukrepov oziroma je predstavljala njihovo `udarno moč`. »Protekcionistični in ksenofobni diskurz se je osredotočil okoli treh velikih tem: obsesija z invazijo tujcev, z stigmatizacijo in z kriminalizacijo, saj tujci predstavljajo ekonomsko, nacionalno in moralno nevarnost« (Dornel 2004, 179). Tako je bilo celovito `poskrbljeno` za napad na t.i. tujce. In kako si je povprečen prebivalec Francije predstavljal oziroma moral predstavljati tujega delavca? Poglejmo si enega izmed splošnih in stereotipnih opisov, ki delavce pojmujejo kot manj vredne. »Italijani se `igrajo z noži`, Angleži so `žeparji`, Nemci `se ne bojijo niti biti goljufi in sleparji`, Belgijci (Flamci) se pogosto `odlikujejo s svojo surovostjo in neotesanostjo` in so ob težavah vedno v prvih vrstah agitatorjev« (Dornel 2004, 181). V takratnem ministrstvu

za zunanje zadeve so obstajali celo oddelki, ki so kontrolirali tujce, kar je kasneje privedlo do uvedbe danes vsem znanih osebnih izkaznic (v začetku so bile namenjene samo tujcem). Realnost je bila pač takšna, da sta število in delež ne-Francozov od sredine 19. stoletja rasla. »Medtem ko je 70 milijonov Evropejcev v 19. stoletju zapustilo kontinent, je Francija postala država imigracije« (Liauzu 1992, 79). Imigracija se je zgodila zaradi industrializacije in slabe rodnosti, proti njej pa so v skupnem boju nastopili ksenofobija, rasizem in protekcionizem.

Vrh antisemitizma je predstavljala afera Dreyfus med leti 1898 in 1900, v prvih letih 20. stoletja pa je gibanje oslabilo. »Kapitana Dreyfusa so aretirali oktobra leta 1894 in ga decembra obsodili, ampak afera je šele konec leta 1897 resnično udarila po ideološkem in političnem polju« (Girardet 1983, 173). Predstavlja čustveni vrhunec za `nacionaliste`, izbruhnili sta vnema in sovraštvo, prišlo je do uličnih manifestacij, a vse se je dogajalo bolj ali manj na območju Pariza. »Namesto povsem pravnega vprašanja krivde se vključi vojska; in navkljub tolikšni čustvenosti je vojska spoštovana kot inkarnacija domovine« (Girardet 1983, 173). Po aferi Dreyfus se je `nacionalistična` stranka dokončno ustalila na desnici oziroma skrajni desnici političnega prostora.

»Že od prvega dne je bil Dreyfus preobložen z lažmi in obsojen brez dokazov; zahvaljujoč Drumontu je bil sprožen tudi antisemitističen boj« (Cahm 1994, 29). To je bila prava gonja proti oficirju, ki je bil zgolj manj priljubljen pri kolegih in malce ošaben, sicer pa zelo sposoben. Prikazan je bil kot narodni izdajalec, ki bi naj Nemcem izdajal orožarske skrivnosti. Kasneje so vsi Judje težko napredovali v vojski. Skoraj nikakršni dokazi oziroma le posredni so govorili proti njemu, bile so le besede, ki jih je izrekel Auguste Mercier. Medijski linč s strani Drumonta je bil odgovor na proteste judovskih oficirjev, ki so spet bili odgovor na članke o Judih v vojski, ki so jih pisali antisemiti. Posredni (Dreyfus je bil Alzačan) in prirejene dokazi so se pojavili, ko so v vojski uvideli, da bo treba zadevo za vsako ceno izpeljati do konca. Med procesom je bilo ogromno pravnih in sodniških napak. Novega (in najbrž tudi pravega) krivca so odkrili šele kasneje (Esterhazy), a ni bil izgnan tako kot Dreyfus. Celotna afera je bila plod spletk in bojev za položaje znotraj vojske. »Afera Dreyfus je okoli enega samega človeka skoraj deset let mobilizirala celotno nacijo v razpravi idej« (Chaunu 1982, 396). Nekaj let kasneje dobimo tudi novo besedišče in še močnejša čustva.

»Izraz `ksenofob` se pojavi leta 1903, kot nekdo, ki je sovražen do tujcev. Skuje ga Anatole France v času afere Dreyfus. Drugi oziroma tujec pomeni bližnjega tujca in ne nekoga daleč stran, saj je sopomenka za šovinista (*chauvin*)« (Dornel 2004, 21). In kako je z izrazom tujec oziroma tuj državljan? »Izraz `tujec` je večpomenski, ima pa vsaj dve večji pojmovanji. En pomen je lokalno pojmovanje pri nedokončani in razklani naciji, kjer se tujec uporablja za geografsko in socialno percepcijo Drugega. Drug pomen izvira iz principa nacionalnosti iz časov revolucije in Napoleona, kjer je tujec nekdo, ki ni Francoz« (Dornel 2004, 225). Kaj sedaj narediti s tem tujcem, ki je vstopil na ozemlje Francije? Ga sprejeti? Ga zavrniti?

V Franciji je nacionalnost »posledica kraja rojstva (*jus soli*) in izvora (*jus sanguinis*)« (Cordellier 1995, 53). Pojavijo se predsodki, zavračanja, sumničenja, stigmatizacija. Logično je, da je vedno potreben nekdo drug, da se v nasprotju z njim oblikuje posameznik oziroma skupina – vsak plus potrebuje svoj minus in protipol. V 19. stoletju so zametki `ksenofobije` služili predvsem za izgon tujih delavcev. Le-ti so bili priča zmerjanjem, nezadovoljstvu, pretepom, pa tudi le grdim pogledom na svoj račun, čeprav velikokrat niso bili prav nič krivi. Po delavskih protestih je kmalu še množica in obča družba postala godrnjajoča, to stopnjevanje nezadovoljstva pa že dolgo ni več imelo nič opraviti zgolj s protekcionistični nameni.

V času afere Dreyfus in ob koncu 19. stoletja so bile ustanovljene »Liga za človekove pravice (*Ligue des droits de l'homme*, 1898) in Liga za francosko domovino (*Ligue de la patrie française*, 1899). Namen slednje je bil premagati prvo, to je bil konflikt med patrioti (Maurras) in človekoljubi (Jaurès)« (Todorov 1989, 217). Po aferi Dreyfus so se zgodili »procesi proti Déroulèdeju, kar je pomenilo njegov konec, pa tudi Drumont izgubi ves vpliv, in od vseh nacionalističnih lig ostane le Liga za francosko domovino (njen konec leta 1905)« (Cahm 1994, 224). To je epilog `svetovno` znane afere. Dreyfus je bil sprejet nazaj v vojsko, s katero se je bojeval še v 1. svetovni vojni, in bil med drugim sprejet tudi v Legijo časti. Za nekatere pa je dogodek še vedno ostal »afera, ki je pokazala na judovsko in nemško zaroto proti francoski naciji in njenim zaščitnikom, vojski in Cerkvi« (Liauzu 1992, 239).

»Prostozidar, laik, imigrant in predvsem Jud simbolizirajo navidezno grožnjo, ki uničuje `namišljeno skupnost`, katero v nebo povzdigujejo skrajni nacionalisti. Antisemitizem, ki je poznal določen vzpon vse od dogodkov afere Dreyfus, na tragičen način ponazarja težave te poroke med nacionalizmom in nasiljem« (Crettiez

2006, 30). Ker sem enkrat že omenil povezavo nacionalizma z nasiljem, naj dodam, da sta velikokrat na žalost sočasna. Nekateri primeri so bolj, drugi manj očitni, je pa lahko tudi vojska dejavnik nasilja oziroma orodje, s katerim `pomagamo` tujcem razumeti našo voljo.

Še beseda ali dve o možeh, ki so nacionalizem speljali na stranpota rasizma. Louis-Ferdinand Céline je bil eden tistih, ki so jasno in glasno razglašali svoj rasizem, hkrati pa se je zavedal skrajnih posledic (npr. izgon, izginotje, odstranitev). Célinov rasizem je bil vseobsegajoč in je naredil francoski antisemitizem povsem radikalen. S tem nadaljuje »tradicijo trojice Drumont-Barrès-Maurras, a jo obrne stran od nacionalizma in katolicizma in sistematično usmeri proti rasizmu« (Birnbaum 1993, 214). Njemu ob bok lahko postavimo tudi Ernesta Renana, ki je bil skorajda obseden z zgodovino judovstva, o kateri je napisal veliko knjig. V svetu znanosti je »med drugimi tudi on brez debate sprejel idejo o neenakosti ras kot znanstveno dejstvo. Semiti so zanj bili skupaj z Ariji pripadniki višjega razreda, na dnu so bili Črnci in ameriški Indijanci, vmes pa rumena rasa« (Birnbaum 1993, 138). Ob še natančnejšem pregledu ugotovimo, da so bili Ariji v skoraj vseh točkah nad Semiti, torej nekakšna `super rasa`. Za nameček je prišel še v spor z Cerkvijo, čeprav je na svoji lestvici najbolj cenil `belega evropskega kristjana`.

Če sem se prej spraševal, kakšne so sestavine nacionalizma, predvsem tiste splošne, se moram tudi vprašati, kaj je povezovalo protijudovsko gibanje. Bistveni so bili »štirje elementi: kulturni in verski (katoliška tradicija), ekonomski (Jud kot `kralj obdobja`), politični (nacionalno čustvo skrajne desnice in definicija nacije na podlagi skupnosti *sang et sol*) in znanstveni (omemba rase v antropologiji, lingvistiki, psihologiji,...)« (Liauzu 1992, 235). Za razliko od Liauzuja nam Winock ponuja tri glavne vire antijudovskih čustev: »krščanski antijudaizem, ljudski antikapitalizem in moderni rasizem« (Winock 2004, 119). Če primerjamo oba, je dejstvo, da je bil koncept zasnovan celostno, zajemal je bolj ali manj vsa področja človekovega družbenega udejstvovanja. Ljudje so Juda zaznavali kot nekaj slabega, čeprav niso nikoli natančno vedeli, kaj je pravzaprav naredil, saj pogosto sploh ni bilo nič napačno narejenega.

V `nacionalni stranki` so bili konec 19. stoletja združeni nasprotniki tedanjega političnega sistema, pravo jedro so sestavljali bivši bulanžisti in cilji njihovega že

enkrat neuspelega programa so bili: »močnejša izvršna oblast, možnost referendumov, neposredne volitve ob splošni volilni pravici, avtoriteta Države in zamenjava nemočne parlamentarne demokracije« (Girardet 1983, 160). Z razvojem družbe in idej (internacionalizem, antimilitarizem) se je sprožila razdvojenost znotraj same `nacionalistične` stranke. Vedno je nihala med »pozivanjem k revoluciji in tradicionalno-konzervativno stranko reda« (Girardet 1983, 161). In morala se je ustaliti.

5.1 ANTISEMITIZEM KOT ORGANIZIRAN SISTEM

Afera Dreyfus je bila popoln politični polom, a kot ideologija in miselni sistem je preživela. Izkazalo se je, da pretirane čustvene reakcije niso dovolj za uspeh in da je sedaj na vrsti organizirano in intelektualno `bojevanje`. Kot rečeno, leta 1899 je bila ustanovljena Liga za francosko domovino (*Ligue de la patrie française*), vendar »brez pozitivnih načel in močnih idej ni mogla preseči obrambnih pozicij konzervativizma« (Girardet 1983, 183). Sta pa dve doktrini iz afere Dreyfus zaznamovali zgodovino politične misli: misel Mauricea Barrèsa in misel Charlesa Maurrasa.

Konec afere je pomenil tudi spremembo v politiki Mauricea Barrèsa. V preteklosti je sodeloval pri domala vseh aktivnostih `nacionalistične` stranke in preživel vsa obdobja. Kot sem že dejal, prišlo je do občin sprememb v miselnosti in Barrès je to uvidel. Nekoliko se je oddaljil od gole čustvene agitacije in razmišljanja nekaterih ter »definiral in legitimiral načela nacionalizma bolj na splošno, bolj v smislu etike kot politike« (Girardet 1983, 184). Zanj je nacionalizem »spoznanje vpliva preteklosti na sedanost, možnost spoznavanja samega sebe in svojega moralnega bogastva« (Girardet 1983, 184). Poskušal je nacionalizem spustiti iz oblakov na trdna tla, saj je lahko le takšen nacionalizem uspešen na daljši rok. Govori tudi o ponovnem obujanju vrednot zvestobe in kontinuitete ter obrambi pred zunanjimi grožnjami. Njegova inovativnost se kaže s tem, da je želel bistvo svojega nacionalizma »povezati s `kultom sebe` (*culte de moi*), ki je razmišljanje o posameznikovi osebnosti in zavesti« (Girardet 1983, 185). Z novim pristopom je očitno želel vplivati na razvoj posameznika, kar bi lahko pomembno vplivalo na celotno skupinsko zavest in obnašanje.

Ko julija 1899 izide *Bulletin de l'Action Française*, je rojeno novo gibanje z nacionalističnim prizvokom – Francoska akcija (*Action française*). Na to majhno skupino, zbrano okoli revije, je »usodno vplival Charles Maurras, ki edini ni bil iz republikanskih vrst« (Girardet 1983, 196). Čeprav ni bil nobeden iz politične desnice, so Dreyfusa vseeno spoznali za krivega. Maurras je deloval na področju estetike in kritike, kjer je cenil »vrednote reda, `razuma`, podrejanje pravilom in tradiciji« (Girardet 1983, 196). In prehod ter prenos iz literature v politiko je bilo le še vprašanje časa. Njegov sistem predstavlja sintezo tem, od katerih nobena ni izvirna: »elementi protirevolucionarne šole, Comtejevega pozitivizma in Taineovega scientizma, regionalističnega federalizma, ipd.« (Girardet 1983, 196). Nova je združitev pogosto protislovnih tem in nov je način povezave med nacionalizmom in tradicionalizmom. Maurras za obrambo in preživetje nacije »predlaga monarhistično rešitev, pa tudi vsaka od različnih opcij je v tem konglomeratu našla odgovor na svoje težnje« (Girardet 1983, 197). Gibanje je širilo svoj vpliv, vendar so se počasi začela kazati protislovja v vsebinsko tako pestrem sistemu, ki je bil po drugi strani tako koherenten in logično urejen.

»Restavracija monarhije je rešitev, ki predstavlja začetno točko vseh nacionalističnih razmišljanj« (Girardet 1983, 201). Tako so Francozi pred konstantno izbiro: ali z ukinitvijo demokracije preživi domovina ali pa ohranitev demokracije povzroči raztelesenje domovine. Maurras očita Republiki nemoč pri varovanju zunanjih meja, pa tudi znotraj države dopušča prevelik vpliv iz tujine. Z svojim »mitom o `štirih konfederativnih državah` dejansko oblast v Franciji razdeli med štiri države – med judovsko, prostozidarsko, protestantsko in državo sredozemskih prišlekov (*métèque*)« (Girardet 1983, 209). Njegov t.i. integralni nacionalizem se je ukvarjal tudi z delavskim vprašanjem, a velikih uspehov in premikov ni bilo. In če primerjam oba `misleca`?

5.2 RAZDVOJENOST SISTEMA IN VZPON PATRIOTIZMA

Ko iz ptičje perspektive pogledamo na nacionalizem v začetku 20. stoletja, vidimo, da sta imela Barrèsov in Maurrasov nacionalizem skupno izhodiščno točko: »želela sta smrtno ogroženi (od znotraj in od zunaj) domovini dati orodje za njeno zdravje in preživetje« (Girardet 1983, 216). A do enakega cilja sta želela priti po različnih poteh.

Barrèsov nacionalizem je vzgojen in moralen, želel je »združiti sile Francije in dati francoski kolektivnosti dušo; za Maurrasa je bil problem, nasprotno, politične narave in naciji je želel dati institucije, ki bi ji bile prilagojene« (Girardet 1983, 216). Najprej torej ustanove, šele potem zavest državljanov.

Čeprav je bil Barrès prijatelj in občudovalec Maurrasa, je bil do nekaterih stališč zadržan. Oporeka mu »sistematično zavračanje preteklosti in vseprisotno revolucionarno zapuščino, da je preveč intelektualen, logičen in dogmatičen ter tako ne more zaobjeti vse realnosti« (Girardet 1983, 217). Barrès kot pomembna in znana figura desnice je eden bolj slavnih zagovornikov konzervativizma. In zanimivo je, da se je njegov nacionalizem napajal pri istih virih kot »nacionalizem republikancev leta 1880, kot Déroulède in kot Peguy, ostal je zvest enakim temam: poraz 1870, izgubljeni pokrajini, kult nacionalnih herojev« (Girardet 1983, 218). Do leta 1914 ostaja Maurrasov dogmatičen sistem bolj ali manj obroben, ne uporablja enakega besednjaka in ne nagovarja na enak način; šele med in po 1. svetovni vojni postane del francoskega nacionalizma.

Ko se je leta 1905 cesar Viljem II izkrcal v Tangerju (Maroko), je izzval diplomatsko krizo med Nemčijo in Francijo. Sledili so še balkanski konflikti, diplomacija je zašla v škripce, vojna je že bila počasi na vidiku. Tudi francosko javno mnenje jo je zaznalo, nekateri so poudarjali čustva internacionalizma, spet drugi nacionalizma, »t.i. neonacionalizem se je takrat izražal v obliki antigermanizma« (Girardet 1983, 223). To protinemštvo je preseglo strankarska nasprotja, saj je združilo tradicionaliste, radikalce in zmerne politike. »Nemčija je prikazana kot vojni stroj, kot zelo razvita država, pripravljena na osvajanja in z željo po hegemoniji« (Girardet 1983, 224). Pojavil se je poseben tip nacionalizma, `nacionalizem generacije 1910`. Namesto liberalizma, scientizma in racionalizma »so zagovarjali disciplino, akcijo in čustva ter našli svoje člane tudi med socialisti« (Girardet 1983, 224). Le-ti so dali tej vrnitvi francoskega patriotizma posebno podobo, ki jo je Paul Déroulède slavil proti koncu svojega delovanja.

Prebujanje patriotizma je bilo nedvomno povezano z zavedanjem o nemški nevarnosti. »Vojna je izgledala neizogibna, saj je Nemčija navidezno vedno bolj grozila« (Girardet 1983, 234). Tema takšne vojne so pojavi v nekaterih romanih, ki se končajo precej apokaliptično za Francijo. Pred 1. svetovno vojno se spet vrnejo

spomini na izgubljeni Alzacijo in Loreno, ki so malo zbledeli, saj so bili nazadnje razširjeni ob koncu 19. stoletja. Stiki med ljudmi so ostali, ne glede na politiko in lastništvo ozemlja, močna je bila tudi opozicija v priključenih ozemljih, ki je imela pomoč iz Pariza.

Naslednji v `obrambni vrsti` Francije je Charles Péguy, ki se je v času afere Dreyfus izkazal kot vnet socialist, pacifist in antimilitarist. Sovražil je vojno, sovražil Barrèsa in vse do leta 1905 obdržal takšno stališče. A tega leta je izdal *Notre Patrie*, ki je pomenila spremembo. Takrat je tudi on »doumel, da se je začelo novo obdobje v njegovem življenju, v zgodovini Francije in v svetovni zgodovini« (Girardet 1983, 251). Te pomenljive besede so seveda letele na nemško grožnjo z invazijo na Francijo in so predstavljale nevarnost, ki preži nad usodo naroda. Povzemal je teme drugih piscev in skušal ohraniti ogroženo domovino, saj glede na »moč ali šibkost Francije nihata tudi vzpon ali padec kulture v svetu« (Girardet 1983, 251). V svojem konceptu božjega poslanstva Francije spominja na Micheleta, a njegovo misel še razširi in združi krščansko ter revolucionarno tradicijo. »Obramba Francije je obramba Krščanstva in obramba Človekovih pravic« (Girardet 1983, 252). Svoj koncept je zastavil široko in dokaj `nasilno`, z drugačnimi moralnimi vrednotami in podobo Francije kot od Boga izbrane države. Takšna podoba vsekakor ni nova, a ji bližina vojne daje posebno vrednost.

S francosko revolucijo so tako Francozi iznašli dva tipa nacionalizma. Prvi izvira iz jakobinske tradicije, iz ideološke zapuščine Revolucije, in je vezni element med militarističnim šovinizmom in humanitarnim mesijanizmom. Drugi je nacionalizem desnice, konzervativen in antisemitističen, ki se začne z bulanžizmom in konča z afero Dreyfus. »Od afere Dreyfus pa vse do današnjih dni je mit o `judovski Republiki` konstanta v smereh francoske politične misli (kot republika v republiki)« (Birnbäum 1993, 61). Mogoče pa se z afero Dreyfus še vseeno ne konča.

5.3 MED OBEMA VOJNAMA

Po 1. svetovni vojni je Nemčija začenjala nov preporod, pogojem Versajske pogodbe navkljub. Začela je z gospodarskim razvojem in če ji je hotela Francija slediti, se je morala prilagoditi. To pa nikakor ne bi bilo mogoče brez tuje delovne sile, saj je vojna, kot v ostalih državah, zahtevala svoj davek in določeno število mož. Ta t.i.

izbrana imigracija je vključevala predvsem Italijane in Poljake (oboje katoliki in geografsko blizu Franciji). Ostali so bili nezaželeni, razen če jih je francoska ekonomija resnično potrebovala. »Proletariat, ki se je ustvaril, je zaupanje podelil PCF (*Parti communiste français*) okoli leta 1930, leta 1934 je sledila vstaja proti vladi in leta 1936 je proces prinesel zmago za FP (*Front populaire*)« (Noiriel 2007, 44). Skrajna desnica je bila uspešna v veliko državah, nadaljevanje pa poznamo – 2. svetovna vojna.

Leta 1938 sledi pritisk skrajne desnice, republikanska vlada pade in odpre se prostor za Vichyjsko Francijo. »Junija 1940 maršal Pétain prepove republikanske principe in demokratične svoboščine v imenu `nacionalne revolucije`« (Noiriel 2007, 46). Z zmago zaveznikov v 2. svet. vojni so padli režimi skrajne desnice, ki so porušili Evropo. Zaradi moči ZDA in njihove imperialne politike je bil spet prisoten ekonomski protekcionizem in posledično spet nekoliko večje nezaupanje med ljudmi, ki pa v izogib ponovnemu spopadu ni bilo politično izkoriščano. »Skrajna desnica je bila tako na nek način potisnjena na rob vse do 80-ih let prejšnjega stoletja in ta razkol med `nami` in `njimi` se je prenesel na kolonializem« (Noiriel 2007, 48). Lik Nemca, ki poseblja grožnjo Franciji in bedi nad njeno usodo, je zamenjal lik Alžirca. »Pozitivna slika o nasprotniku Arabcu se je spremenila takoj, ko je le-ta začel ogrožati premoč osvajalca« (Birnbau 1993, 271). Sledila je Alžirska vojna, z alžirsko vojno so prišli tudi antikolonialni in antirasistični protesti, s koncem te vojne pa se je začelo obdobje miru, ki ga Francija pozna še danes.

6. NACIONALIZEM IN NACIONALNA IDENTITETA

Od afere Dreyfus sèm sta v francoski politiki prisotna dva načina pojmovanja `nacionalne identitete`: »prvi je patriotizem, kjer so državljani ponosni na civilizatorsko vlogo svoje države (dediščina Jaurès in Michelet); drugi je nacionalizem, ki kot logika varnosti brani nacionalno identiteto pred zunanjimi in notranjimi sovražniki (dediščina Barrès)« (Noiriel 2007, 142). Termina nacionalne identitete pač ni mogoče definirati, saj je termin iz političnega jezika in ni znanstveni koncept. Služi kot predmet boja med političnimi strankami, podobno kot `republikanske vrednote`. Ker so to le okvirno opredeljeni pojmi, si jih lahko vsak posameznik razlaga nekoliko po svoje, kar seveda vodi v nekonstruktivno

komunikacijo. Moč in resnico ima dandanes v rokah tisti, ki nadzira medije, pa čeprav samo bolj ali manj sledi scenariju iz 80-ih let prejšnjega stoletja.

»Izraz nacionalna identiteta se v francoskem političnem besednjaku pojavi konec 70-ih let prejšnjega stoletja« (Noiriel 2007, 13). Kot vemo, je imela v preteklosti nacija dušo, osebnost, domala vse lastnosti človeškega bitja. Ko se je leta 1880 začela prva večja kriza kapitalizma, so se začele tudi selitve ljudi: »takrat v francoski besednjak vstopi beseda imigracija« (Noiriel 2007, 21). Kriza se iz materialnega seli na družbeno področje, ukrepi gospodarskega in trgovskega protekcionizma prinesejo s seboj prve zakone o nacionalnosti. V tistih časih so politiki odkrili »nov način za potrebe masovne demokracije – logika identitete« (Noiriel 2007, 28). S tiskom in širjenjem informacij so takratni politiki oblikovali novo publiko. Politizacija teme nacionalne identitete je postalo glavno orožje v razrednem boju med delavci in lastniki. »Radikalna stranka je po aferi Dreyfus zasedla osrednjo pozicijo in ostala na oblasti skoraj neprekinjeno do leta 1930« (Noiriel 2007, 31).

Začetek t.i. potrošniške družbe je pomenil vse manj kmečkega prebivalstva in vse več urbanih prebivalcev. Med leti 1960 in 1970 se je pojavila generacija mladostnikov iz novega vala imigracije (Magreb, Iberski polotok), med katerimi je bilo zelo prisotno prestopništvo. Pojavil se je tudi razkol med »generacijo, rojeno med obema vojnama, in generacijo, rojeno po 2. svetovni vojni« (Noiriel 2007, 52). To je bil razkol med `domačo` generacijo in generacijo, ki jo je v »nekaj desetletjih (ameriški) kapitalizem spremenil bolj kot je to zmogla katerakoli avtoritarna država s silo« (Noiriel 2007, 51). Pestro dogajanje leta 1968 je vzpodbudilo poleg socialnih gibanj tudi razne borbe za svobodo ozemelj (Korzika, Bretanija, Okcitanija), ki so želeli, za razliko od prejšnje generacije, da bi bila njihova `nacionalna identiteta` javno priznana. Pojavila so se trenja med francoskimi in tujimi delavci, ki so predstavljali nov proletariat. Paradoksalno »je vzpon rasizma v Franciji prišel z intenacionalizacijo izmenjav v športu, glasbi, turizmu in izobraževanju« (Noiriel 2007, 55).

Leta 1972 je Jean-Marie Le Pen ustanovil Nacionalno fronto (*Front national*). In Valéry Giscard d'Estaing je konec 70-ih let začel »s svojo politiko vračanja imigrantov nazaj v njihovo domovino« (Noiriel 2007, 57). Po zmagi François Mitteranda leta 1981 so se karte dodobra premešale in prišlo je do spremembe diskurza o imigraciji. Predvsem na področju liberalnejših avdiovizualnih komunikacij je bil storjen korak

naprej (kot nekoč uvedba tiska), a so žal postale tudi bolj skoncentrirane v rokah finančnih skupin. Tako imajo na papirju ljudje več možnosti izražanja, neuradno pa so mediji odvisni od denarja in ni prave svobode informacij.

»Zadnjih 25 let televizijske novice dajejo prednost trem temam: vojni na Bližnjem vzhodu, islamskemu terorizmu in mladostniški kriminaliteti v predmestjih« (Noiriel 2007, 60). Spektakel, nasilje. Ljudje si mnenje ustvarjajo preko medijev, ki na takšen način `vzgajajo` poslušalce in gledalce. In le-ti skoraj nevede sprejemajo vnaprej določen pogled na svet, kjer se vzpostavlja povezava med `mladimi` in `imigranti`. Da bi se vzpostavila jasna povezava med omenjenimi tremi temami, so tem mladim ljudem »pripisali še njihovo poreklo in tako vzpostavili vez ter enakost med `Arabcem` in `muslimanom` (ki je terorist in prestopnik)« (Noiriel 2007, 60). Iz posamičnih dejanj so torej sprejeti splošni zaključki, ki veljajo za vse, ne glede na njihovo krivdo ali nedolžnost. Francosko-nemški antagonizem, ki je trajal od poraza 1870 do konca 2. svetovne vojne, je tako dobil svojo zamenjavo.

`Mi` Francozi, katerim nasproti stojijo `oni` islamisti. Za poimenovanje nove grožnje »se je hitro vzpostavila beseda komunitarizem« (Noiriel 2007, 61). Muslimani so predstavljeni kot težavni in nasilni, ob tem pa delitev na `nas` in `njih` stigmatizira mladino. Ob skupinskih občutkih ponižanja zato ni presenetljivo, da so se uprli in dejansko je prišlo do vzpona nasilja, kajti druge priložnosti za obrambo svoje časti niso imeli. Od sprememb v svetu komunikacij do sprememb v svetu politike je bil le korak. Konec starih oblik delovanja v javnosti je sindikate in delavske organizacije potisnil na rob, vzniknila pa so nova socialna gibanja – »strankarska demokracija se je spremenila v javno demokracijo oziroma demokracijo publike« (Noiriel 2007, 63).

Socialistična stranka (PS, *Parti socialiste*) se je med leti 1981 in 1984 na oblasti osredotočila na obrambo `republikanskih vrednot`, »celotna levica pa je povečevala zasluge francoskega laicizma in republikanskega vključevanja« (Noiriel 2007, 65). Na drugi strani je desnica govorila o nekompatibilnosti islama s francosko identiteto – ampak v t.i. aferi islamske rutice, ki je trajala dobrih 14 let, sta oba politična pola dosegla konsenz. Sicer pa se vzponi nacionalizmov velikokrat zgodijo ravno v trenutku, ko na političnem prostoru zazeva praznina ob pomanjkanju ali izginevanju drugih možnosti. Torej so nekakšen nepričakovan nadomestek.

Le Penova stranka FN je bila prva, ki se je »prilagodila na nova pravila politično-medijskega sistema, ki je ` naredila predstavo`, ki je prestopila rdečo črto, a ni prestopila zakona« (Noiriel 2007, 66). Ni več program tisti, ki napoveduje in obljublja spremembe. Z besednimi igrami in navidez nepomembnimi stavki že vnaprej `predlagajo` pomen sporočila, ki ga pošiljajo. Ostaline ksenofobnih predsodkov v družbi je bilo potrebno spet obuditi, in to je bilo tvegano početje. Sporočila je bilo potrebno čim bolj razširiti, mediji so zavzeto sodelovali in uspeh FN ni izostal. Vodja skrajne desnice je postal prepoznaven in »ljudje so njegova dejstva sprejeli kot legitimna, saj so bila predstavljena po televiziji« (Noiriel 2007, 67). Ne samo, da je razlika med `nami` in `njimi, Muslimani`, ampak tudi med `njimi` samimi. Privrženci Le Pena zatrjujejo, da so se »imigranti iz Evrope v prvi polovici 20. stoletja lahko integrirali, zdajšnji imigranti pa prakticirajo islam (religijo, ki je `teokratska in nekompatibilna`) in uničujejo francosko identiteto« (Noiriel 2007, 68). Energično se je FN postavila po robu komunitarizmu in se zavzela, da bi imeli t.i. pravi Francozi prednosti pri zaposlovanju, socialni pomoči in stanovanjski problematiki. `Afera Kelkhal` dokazuje, da mlade iz Magreba vse bolj zanima terorizem. Opozoril bi na dejstvo, da je »le Francija poznala (in še pozna) politično in socialno mobilizacijo Nacionalne fronte, ki je stopila na mesto prejšnjih nacionalističnih gibanj v imenu ohranjanja francoske katoliške kulturne identitete« (Birnbau 1993, 311). V Nemčiji so sovražna dejanja do imigrantov ostala na ravni posameznika in niso privedla do nekakšne organizirane in skupinske nacionalistične akcije kot v Franciji.

Uspeh skrajne desnice v medijih in na političnem področju je seveda spodbudila še druge stranke, da se odzovejo. Levica in desnica sta začeli govoriti o naciji, saj nista želeli prepustiti monopola FN. O viharnosti obdobja priča podatek, da je »bila leta 1985 ustanovljena AGRIF (*Alliance Générale contre le Racisme et pour le respect de l'Identité Française et chrétienne*), v Figaro Magazine pa so se 26. oktobra istega leta spraševali `ali bomo čez 30 let še vedno Francozi?« (Noiriel 2007, 71). Ksenofoben diskurz se je nanašal predvsem na strah pred prihodnostjo, teorijo zarote in islamsko nevarnost. Te teme so se poslužili tako znanstveniki kot tudi politiki na prihodnjih volitvah, od Chiraca, Jospina, Raffarina pa vse do Sarkozyja.

6.1 PREDSEDNIŠKE VOLITVE 2007

6.1.1 POLITIČNI GOVOR OZIROMA DISKURZ

Tema nacionalne identitete je v političnem življu prisotna že kar nekaj časa. Za pridobivanje politične podpore pa politiki uporabljajo tudi druge teme za mobilizacijo ter podporo javnega mnenja in volilcev. Politiki kot javne osebnosti večinoma nastopajo z govori, ki so velikokrat napisani prav za določeno priložnost. In ravno zavoljo tega javnega izpostavljanja je potrebno v takem tipu govora še posebej paziti na izrečene besede, kajti `beseda izrečena ne vrne se nobena`. Kaj hitro lahko takšno podajanje osebnega mnenja preraste v nekaj, kar označujemo z besedno zvezo `sovražni govor`. In kaj sploh je sovražni govor?

»Kakšne možnosti bodo imeli, kako bodo živeli, kakšna bo njihova usoda, kako bodo z njimi ravnali drugi ljudje in navsezadnje, kako bodo razumeli sami sebe, je odvisno od tega, v kakšen položaj jih postavljajo tisti z družbeno močjo« (Leskošek 2005, 81). Z besedami lahko ponižaš, vzameš dostojanstvo, družbeno podrediš, določaš družbeni položaj ljudi. A za sovraštvo sta vedno potrebni dve strani: sovražno nastrojeni in osovraženi.

Sovražni govor je eno najmočnejših sredstev diskriminacije, težko ga definiramo in še težje preiskujemo ter kaznujemo. Temelji na prepričanju, da so nekateri ljudje manjvredni, ker pripadajo določeni skupini. Njegov namen je ponižati, prestrašiti, spodbuditi nasilje in druge akcije glede na rasne, etnične, spolne, religiozne, nacionalne ter telesne izvore in značilnosti teh skupin (Leskošek 2005, 82). Morebitno sovražno govorjenje je včasih že zelo težko dokazati, saj imamo v retoriki obilo načinov in orodij, kako govoriti o `tabujih` in pri tem ostati `politično korektni`. Sovražni govor pač ponavadi trči s področjem svobode govora, in regulacija je težavna, saj bi naj vsako mnenje imelo priložnost, da se ga sliši. Kako naj torej ločimo med mnenjem in besednim napadom, ki že zaključuje obravnavano vprašanje?

Evropska konvencija o človekovih pravicah, za razliko od stanja v Združenih državah Amerike, vsebuje tudi člene, ki omejuje svobodo govora. »Sovražni govor je v Evropi jasno in nedvoumno zavržen in nima legitimnosti; je sankcioniran, a je svoboda govora še vedno ena najpomembnejših vrednot« (Leskošek 2005, 87).

»Sovražni govor nima namena razprave odpreti, ampak jo končati. Poskuša izzvati nasilno reakcijo, ki bi opravičila njihove besede. Zatirani se iz konfliktov pogosto

umaknejo, ker se zavedajo nemoči ali se poistovetijo z izrečenim – le kako naj se odzovejo enako močno, pa bolj demokratično, tolerantno in dialoško?» (Leskošek 2005, 91). Če država brani svobodo govora, bi morala braniti tudi skupine, proti katerim je uperjen ta govor. Kajti `sovražni govorniki` niso le revni in neizobraženi, ampak tudi ljudje s premoženjem in družbeno močjo, z dostopom do medijev in javnosti.

Pri razpravah o sovražnem govoru gre za razredno vprašanje. Najprej je takšen govor pripisan ljudem na dnu družbene lestvice (neizobraženi, priseljenci, ...). Na ta sloj se očitno vežejo prepričanja o nekulturnosti, včasih so se mu pripisovale tudi druge oblike nasilja (fizično, spolno, družinsko). Po drugi strani pa so žrtve sovražnega govora prav tako pripadniki marginalnih skupin: tujci (z Vzhoda in Juga), migranti, ljudje brez papirjev, samohranilke, brezposelni, temnopolti, muslimani (Leskošek 2005, 93).

Najverjetneje `kapital` želi, da se ljudem brez vpliva tudi ne nudi zaščite, da javno ne sodelujejo in govorijo. Le na ta način jih je možno izkoriščati.

Nekako je slišati protislovno, da je sovražni govor lastnost nižjih slojev in da so hkrati tisti, ki sejejo sovraštvo, tudi žrtve tega sejanja. Predvsem gre tukaj za vprašanje družbene, pa tudi politične moči. »Govor je najbolj nevaren, ko prihaja iz prostorov moči (parlament, stranke, vlada, univerza, cerkev) in ko postane orodje ali celo strategija za pridobivanje ter utrjevanje oblasti, kajti govor proti neki skupini legitimira dejanja proti tej skupini« (Leskošek 2005, 94). Kakšna je torej svoboda posameznika? Je že res, da se lahko posameznik svobodno izraža, a nekje je vendarle meja, kjer že posega v svobodo drugega; in to je neodgovorno. Še najhuje je to pri javnih osebah. In kdo sploh je javna oseba? »Absolutno javne osebe so predvsem tiste osebe, ki opravljajo najpomembnejše politične funkcije, predvsem v smislu sprejemanja političnih odločitev ali pa imajo ob njihovi siceršnji javni izpostavljenosti močan ali neposreden vpliv na politične odločitve ali odločitve splošnega družbenega pomena« (Teršek 2007, 226). Sem torej spadajo tudi predsedniki vlad in držav. Je pa razprava okoli sovražnega govora in svobodi izražanja (med drugim) tudi zapleteno pravno vprašanje, ki dopušča različne interpretacije in podrobnosti.

»V primeru *Jersild proti Danski* je Evropsko sodišče za človekove pravice poseben pomen pripisalo učinku, ki ga ima lahko televizijski medij na javnost, in splošno

priznanemu dejstvu, da lahko avdiovizualni mediji hitreje in močnejše učinkujejo na zavest javnosti kot tiskani mediji« (Teršek 2007, 35). Ravno to je eden izmed bolj problematičnih načinov posredovanja informacij in vplivanja na ljudstvo, sploh v primeru družbene oziroma politične moči. Svoboda izražanja ni in ne more biti brezmejna – tukaj so še interesi drugih ljudi. »Evropska konvencija o človekovih pravicah z 10. členom ne ščiti le informacij in idej, ki jih družba odobrava in ki ne pretresajo. Varuje tudi informacije in ideje, ki državo ali del javnosti žalijo, šokirajo ali vznemirjajo« (Teršek 2007, 30). Še en dokaz več, da je težko opredeliti tako sovražni govor kot svobodo izražanja, in da je odvisno od situacije in ljudi, kaj bodo prenesli in kako.

Retorična znanost ima svoje korenine na sodišču in sega v čase Stare Grčije. Odvetnik in tožilec sta morala v svoji obrambi in napadu biti vsaj enako dobra, in še danes je tako. Govor na sodišču je precej podoben političnemu govoru. Gre za prepričevanje in verjetnost in ne nujno za resnico. Saj, kot je rekel že Sokrat: »bistvo retorike je prilizljivost, ker govornik ustvarja le vero in prepričanje in lažno ugodje, ne pa prave vednosti« (Grabnar 2005, 33). Njegovi učenci in nasledniki so bili drugačnega mnenja. »Medtem ko gre Platonu za moralne in etične cilje, Aristotel s svojimi predhodniki obračuna na kratko, saj so se ukvarjali s tem, kako vzbuditi v sodnikih ali poslušalcih različna čustva. Aristotel meni, da je to postranskega pomena in da je osnova retorike prepričevanje, bistvena sredstva prepričevanja pa entimemi« (Grabnar 2005, 36).

Za učinkovit govor je, poleg ostalih dejavnikov, potrebno upoštevati še *1.logos, 2.etos in 3.patos*. Logos je razumsko dokazovanje, spretna uporaba entimemov, indukcije in dedukcije. Etos je osebni ugled govornika, njegova poštenost in etičnost, v katero morajo biti poslušalci že vnaprej overjeni. Patos je vnaprejšnje čustveno razpoloženje občinstva. Največja umetnost govornika je, da takoj spočetka ustvari čustveno harmonijo z občinstvom, a največja moč prepričevanja je govornikova osebnost, njegov ugled, njegov etos (Grabnar 2005, 39-40). Od Stare Grčije do danes se je ogromno spremenilo (tehnologija, družba,...), novice se po svetu širijo še hitreje kot pa samo po Atenah. »Bistvena sprememba je, da so takrat ljudje hodili poslušat govornike, da so kaj izvedeli. Danes to ni več mogoče, množice že vnaprej vse zvedo iz časopisov, radia in televizije, katerim se pridružuje še internet. Velika zborovanja so lahko samo enodušna in polemika ni možna« (Grabnar

2005, 42). Veliko se je spremenilo, a določene prvine so ostale. Soočenje z občinstvom ni najbolj priljubljeno, razen pred volitvami, vendar je tisti čas kratek in težav ter nesporazumov ni mogoče tako hitro rešiti.

Kakšen je bil razvoj retorike v Franciji? V Franciji je bila zgodovina retorike drugačna kot recimo v Angliji, saj so Francozi govorništvo razumeli v duhu razsvetljenstva in se od Angležev niso hoteli učiti. Estetiko retorike, temelječe na klasicizmu, so vzpostavljali Bossuet, Bourdatou, Massillion in zlasti Fenelon. Retorika se je pogosteje uporabljala predvsem v aristokratskih krogih in na kraljevem dvoru, pri tem pa ji ni bilo kaj prida mar za velika nasprotja v družbi. Intenzivnega teoretičnega raziskovanja retorike v času revolucije ni bilo, a veliki revolucionarji so bili tudi veliki govorniki: Mirabeau, Danton, Robespierre. Marsikaj so znali utemeljiti in drug drugega tudi poslati pod giljotino. Primer Napoleona Bonaparteja je zelo zanimiv, saj je bil retorično izredno podkovan in učen, pogosto je ponavljal iste ideje, kar je v takratnih časih močno učinkovalo na ljudstvo. Govorov se je lotil študiozno, se jih učil na pamet ali jih bral s posebnih tabel, ki so bile skrite pred pogledi množice. Znal je učinkovito izkoriščati tiskarstvo, ki je bilo tedaj še dokaj nov medij, nagovore vojakom in ljudstvu pa je dal natisniti in prevajati v jezike narodov, ki si jih je podvrigel (povzeto po Grabnar 2005).

Pod izrazom politična korektnost se razume, da nekaj ni izrecno izraženo in izgovorjeno, saj je z določenim razlogom očitno potrebno biti korekten. Demokracija je ponavadi predstavljena kot družba, kjer lahko vsak govori, kar misli. Njegova svoboda govorenja, pa tudi svoboda nasploh, je po tej teoriji omejena le s svobodo nekoga drugega. A praksa se pogosto razlikuje od teorije. Termin sam je večkrat podvržen zlorabi in zasmehovanju. Tudi nivo politične kulture vpliva na to, kako dojemljivi so ljudje za točno določene izraze in stile govorenja. Teorijo demokracije je velikokrat težko uresničevati, saj prihaja do kresanja mnenj; in ko se že preveč kreše, se uporabi novodobni postopek, ki se mu reče politična korektnost. Na nek način je to umeten termin, namenjen posebnim priložnostim; je svojevrsten kodeks obnašanja pri blaženju konfliktov, zaradi katerega je kresanje možno in produktivno. Politična korektnost torej ni prikrivanje, ampak način izražanja, saj se da določene stvari vedno drugače in manj žaljivo povedati. Po drugi strani pa korektnost lahko razumemo kot omahljivost, ki bolj spominja na zamolčanje kot pa izpostavljanje nečesa. Politična korektnost je iz tega vidika nekakšen govorni *status quo* in delna strahopetnost pred

ostrejšim izjavljanjem `resnic`. Lahko jo razumemo tudi kot ogrožanje svobode govora, razmišljanja in debat, kot orodje borcev za razne pravice. Njeni najostrejši nasprotniki jo imajo za preveč čistunsko, ali če želite – puritansko.

6.1.2 JEZIKOSLOVNA ANALIZA GOVORA KANDIDATA NICOLASA SARKOZYJA

Za jezikovno analizo sem uporabil govor predsedniškega kandidata Nicolasa Sarkozyja na mednarodnem forumu o trajnostnem razvoju (7.12.2006). Po pregledu večjega števila njegovih govorov sem tega izbral iz preprostega razloga – v relativno kratkem govoru so zastopane bolj ali manj vse značilnosti njegovega govornega nastopanja. Struktura tega diskurza je približno takšna:

-uvod (*exorde*) (1-5)

-trditev/predlog (*proposition*) (6-9)

-pripovedovanje (*narration*) (10-18)

-potrjevanje (*confirmation*) (19-130), sestavljeno iz več delov: 3 nivoji, politično vprašanje, ovržba, potrditev;

-konec (*peroraison*)(131-134)

Uvod (1-5): Nicolas Sarkozy začne svoj diskurz o trajnostnem razvoju z uvodom. Cilj oziroma namen uvoda je, da pritegne pozornost poslušalcev. To lahko stori na različne načine, leksikalne ali čustvene.

Takoj na začetku vpelje skupno stičišče (*lieu commun*) oziroma topos. To je gospod Emile Malet, direktor revije *Passage*. Uvedbo toposa okrepi z besedo dragi (*cher*) in na tak način za prepričevanje izraža patos (čustvena komponenta). Nadaljuje s poudarjanjem (*c'est la deuxième année*) in vpeljuje etos (komponenta avtoritete) z besedami vesel sem (*je suis heureux*) - na tak način izraža samopodobo. Uporablja veznik kajti (*car*), s katerim utemeljuje in kjer drugo dejanje navedbe (*le développement durable ... l'enjeu*) upravičuje prvo (*heureux*). Že v uvodu lahko zaznamo ponavljanje oziroma repeticijo (*heureux, heureux*), ki vpliva na patos. Izjava *il faut bien se garder de le laisser aux idéologies* je implicitna, kar pomeni, da je nekaj

vsebovano, pa ne določno izraženo. Razume se, da je bil trajnostni razvoj do sedaj obvladovan s pomočjo ideologij – v prihodnje bo drugače.

Trditev (6-9): v proposition spremeni glagolsko število iz ednine (*je suis heureux*) v množino (*nos, nous*). Vpelje nov topos (*l'UMP*) in veznik ampak (*mais*), ki je argumentativni ampak in povezuje dve različni dejanji. Z uporabo zaimka MI je razširil zaimek JAZ (pomeni, da so to Nicolas Sarkozy in njegovi prijatelji iz UMP, celotna skupnost politikov; edninski upovedovalec (*un énonciateur singulier*)_razkriva prevlado osebe nad množino). Sarkozy naredi dve razlikovanji: = označuje druge politike in stranke, kot da niso zaskrbljeni glede ekološke situacije (...*bien seuls parmi les ...*); = uporablja kombinacijo nedoločnega zaimka vsak (*chacun*) in pridevnika redki (*rares*); tudi z vrednostnimi pridevniki (*adjectifs évaluatifs*) je razlikoval sebe in svoje politične prijatelje od drugih politikov. Tema oziroma teza diskurza je torej trajnostni razvoj kot politično vprašanje, ki je bilo do dandanes napačno obravnavano.

Pripovedovanje (6-18): izpostavi dejstva, enega za drugim predstavlja podobe in skupna stičišča (*lieux communs*), prav tako pa tudi topose (*Al Gore, Nicolas Hulot, rapport Stern*), ki služijo kot nekakšni argument. Povezuje jih z zelo močnimi in izrazitimi prislovi (*notamment, particulièrement*; na tak način dá tem besedam večji pomen), s katerimi prestavi predmet govora (mesto ekologije in trajnostnega razvoja v politiki). Uporablja tudi veznik ker (*puisque*), s katerim lahko ali želi ograditi naslovljence in na njih vplivati; Sarkozy dokazuje (*son auteur n'est autre que*) in uveljavlja svoj zaključek oziroma sklep, kateremu naslovljenci ne morejo pobegniti. Z uporabo prislova danes (*aujourd'hui*) aktualizira situacijo, saj je vprašanje prisotno v politiki, medijih in med prebivalstvom; vsi upoštevajo to težavo. Ponovno poudari `neideološkost` (*experts exempts de parti pris idéologique*), ki jo je že nakazal v uvodu. Pripovedovanje zaključi s pojasnilom in poudarjanjem (*c'était*), hkrati pa napove témo oziroma vsebino prihodnjih odstavkov (→ *enjeux*).

Potrjevanje (19-129): pri potrjevanju Sarkozy brez premora meša pripovedovanje (predstavlja nova dejstva) in potrjevanje (dokazuje resničnost dejstev, ki jih predstavlja, in resničnost zavzemanja za svoja stališča).

Vložki (*enjeux*) (19-27): Sarkozy potrjuje obravnavane vložke, podaja primere in ilustracije, predstavlja dejstva (*50 millions de réfugiés*; primer je mogoče del poročila Stern) z pogojno dedukcijo (*déduction conditionnelle*) (*si rien n'est fait...*). Uporabi pragmatični subjektivni pridevnik (*adjectif subjectif pragmatique*) (*invivables*), ki še poveča pomembnost vložka. Z elementarno logiko (*logique élémentaire*) prikaže vzroke in posledice; poudarja, kaj se bo zgodilo in da se zaman trudimo. Drugi vložek se navezuje na prvega, posledice so bolj ali manj enake. Z elementarno logiko pojasnjuje predhodno situacijo, vzroke in posledice, pa tudi prihodnjo situacijo.

Vložki (*enjeux*) (28-35): v dveh odstavkih opisuje dvojno vlogo obravnavanih vložkov, v stilu **za** in **proti** (*ces enjeux sont des menaces, ils sont une opportunité*). Utemeljuje prikazane vidike in ponovno uporabi besedo ideologija, ki je po njegovem mnenju v tej razpravi neproduktivna. Elementarno logiko konča s sledečimi argumenti (*le libéralisme, le capitalisme...n'ont pas toujours été; le réchauffement...l'épuisement...ne sont pas des hypothèses...ce sont des réalités*). V vrstici 32 vpelje tretji vložek (*l'enjeu du développement durable*) in z veznikom kajti utemeljuje svoje drugo navajanje oziroma enonciacijo. Dodaja zaimsek MI, s katerim najbrž označuje vse ljude na tem planetu (to ni tisti MI, s katerim označuje sebe in svoje politične prijatelje).

3 nivoji (36-55): teme govora se loti na treh različnih nivojih. Razdelitev na nivoje predstavlja strukturiranost, ki jo ponazori z dedukcijo (prehaja od splošnega k partikularnemu (mednarodno okolje – Francija); lahko zaznamo tudi logos, saj iz strukture izhaja pomen (nova organizacija, Kyoto in evropski davki, program Airbus in nacionalne vrednote)), na logičen način razvija strukturo. Takoj na začetku, na mednarodnem nivoju, uvede topos (*l'OMC*). S trditvijo *les Etats-Unis ont eu tort* izraža svoj položaj in svoje stališče ter močno kritiko (→ impliciten etos). Pomembnost svoje kritike poudari s pojasnilom (*c'était un message d'irresponsabilité*). Etos izraža skozi podobo o sebi (*image de soi*) (*je suis convaincu*) in uporablja (zaimkovne) anafore (*Europe...elle*; da ne ponavlja besede Evropa), ponavljanja ali repetitije (*elle, confiance*) in tudi metafore (*le programme Airbus de demain*; v tem diskurzu to pomeni, da več držav sodeluje pri raziskovanju novih energentov in da je Evropa združena, kar zadeva trajnostni razvoj). Uporablja tudi antonomazijo (*la France*; država v pomenu vseh njenih prebivalcev) in modalni glagol (*doit*; modalnost izraža obvezo).

'Pavza' oziroma premor (56-57): to je odstavek z dvojnimi pomenom in neke vrste premor, ki pomeni delno spremembo vidika diskurza. Še enkrat uporabi modalni glagol (*doit*; za izražanje prihodnjih obveznosti) in izvede spremembo vprašanja. Ekološko vprašanje postane malo bolj politično obarvano (in na ta način izraža kritiko prejšnjih politik).

Politično vprašanje (58-70): Sarkozy se najprej loti političnega vidika trajnostnega razvoja in nadaljuje s kritiko nekdanjih odločitev politikov. Da bi izrazil etos, zaimek jaz ponovno zamenja z zaimkom mi (*je*, ki tukaj izraža položaj predsednika države), oba zaimka sta pomešana med sabo (*nous devons, nous avons proposé*; mogoče želi nekoliko prikriti ta jaz ali pa je možna še ena interpretacija – če dekreti, ki jih predlaga, ne bodo uspešni, bo krivda kolektivna?). Postreže s primeri in predlogi, kar želi (*je souhaite une politique qui incite*) in česar ne želi. Glagol morati prav tako izraža modalnost (on in njegovi politični kolegi bi lahko (možnost) in morajo (obveznost) spremeniti obdavčenost in davčno politiko). Spet izrazi poudarek (*c'est pourquoi nous avons proposé la création..., c'est une révolution*) in s tem izpostavi svoje zasluge na področju politike ter izrazi etos, ki je nekoliko prikrit oziroma impliciten. Z besedami «*vous devez bien mesurer...*» se obrača na poslušalce in želi izraziti svoje soglašanje in sočustvovanje – patos. Spet uporablja ponavljanje (*je souhaite*) in besedo *équipement* (to pomeni novo veliko ministrstvo, omenjeno že prej). Uporablja subjunktiv (za izražanje osebnega odnosa do česa; želja, potreba, volja do ustvarjanja strateške vizije). Na koncu uporabi leksikalno enoto (*unité lexicale*) «*nos erreurs passées*» (to so napake vseh prebivalcev, cele francoske nacije – to je impliciten patos; pridevnik naše pomeni tudi njegovo udeležbo pri napakah, ampak ga najverjetneje uporabi zgolj za boljše izražanje patosa in ne za priznanje svojih napak).

Ovržba (71-85): loti se napak, ki so že bile storjene, loti se ovržbe in poda nekaj primerov (*l'industrie chimique, agriculteurs, tout routier*). Spet uporabi glagol morati (za izražanje obveze, ki se je potrebno držati) in ponavljanje (*il faut avoir*). Uporablja nasprotne si prislove (*toujours* → *aujourd'hui*; to služi boljšemu izražanju razlike in nasprotovanj med politikami). Uporaba zaimka vsi pomeni, da to težko breme resnično zadeva celotno Francijo. Prislov vendar/kljub temu pa izraža nasprotje predhodnim stavkom in afektivni pridevnik normalen (*il n'est pas normal que...*) izraža njegovo nesoglasje z nastalimi razmerami – impliciten oziroma prikriti etos.

'Pavza' (86-87): premor, v katerem doda mnenje drugih. Nedoločni zaimek nekateri (*certain*) pomeni delno povzemanje (*reprise du référent*) (nasprotniki, tekmeči), ki zadeva torej določeno podskupino ljudi.

Ovržba (88-105): spet poskusi z izpodbijanjem, tokrat mnenja in trditev nekaterih drugih. Še enkrat uporabi ponavljanje, da vzbudi pozornost za argumente (*il est vrai, renoncer à la mobilité, l'histoire nous montre; naturellement, il faut se donner les moyens, l'histoire nous montre*; vse to za prepričevanje). Daje dokaze in rešitve, svoje dokaze utemeljuje s toposi (*Jared Diamond, Nicolas Hulot*) in _statistikami oziroma številčnimi dejstvi (*plus de 60 % des Français*). Uporablja tudi metaforo (*la clé*; namesto uporabe besede rešitev) in poudarja (*c'est une contrainte qui s'impose*) za bolj jasno prikazovanje in izpostavljanje 'resnice'. Uporablja tudi pogojnik (*serait*; tako izraža verjetnost, da lahko ljudi obravnavamo tudi na drugačen način) in kombinacijo prislova ter pridevnika (*profondément inégalitaire*; po pomenu je ta kombinacija zelo močna, Sarkozy pa nasprotuje kaznovanju – prikriti, impliciten etos).

'Pavza' (106-107): naredi premor in določi vložek (*l'enjeu est profondément politique*). Proti publiku se obrne z besedami *vous comprenez* (tako se obrača na druge in izraža patos). Predstavi spet tudi svoje rešitve in svoje poglede na témo govora, svoj etos (*à mes yeux*). Z veznikom torej (*donc*) ustvari efekt zaključka (a to še ni pravi zaključek, ampak le nakaže, da se bo téme lotil na drugačen način).

Potrditve (108-130): Sarkozy predstavi svoje argumente in dokaze, potrdi svoje zavzemanje za stvar, svoje želje in rešitve. Izraža etos (*je souhaite, j'ai lancé, je suis convaincu*; znova se predstavi z zaimkom jaz v pomenu predsednika države; glagol želeči je glagol čustvovanja). Kasneje zaimek spremeni v množinskega (*nous avons testé*; preizkusili smo pobudo, mi v pomenu celotne vlade in sodelujočih v pobudi). Spet se zateka k ponavljanju in tako oblikuje argumente (*il faut donner plus de voix à, je souhaite, peur*) ter poudarja (*c'est leur avenir qui est en jeu*; poudarja prihodnost mladih). Spet uporabi tudi modalni glagol (*doit*; tako izraža obvezo in tisto, kar bo potrebno še narediti v prihodnosti). Izraža tudi patos (*cette initiative peut vous surprendre, vous seriez étonnés*; izkazuje sočutje, tudi sam je bil malo ganjen in pretresen → implicitni etos). Na koncu se vrne k uvodu (*...et éloignés des idéologies qui ont trop longtemps marqué le débat sur le développement durable*; ponovno izpostavi kritiko ideologij).

Konec govora (131-133): naredi še zadnji, tokrat res zadnji zaključek, ki je razdeljen na 2 dela. S poudarjanjem (*c'est*) želi podčrtati, da je potrebno upoštevati človeka in njegove kvalitete, in to bolj kot pa ekološki fanatizem kot tak (Véronis 2007).

Vljudnostna formula oziroma izraz (134): kjer se izraža etos (*je*) in patos (*vous*).

Stil: predsedniški kandidat Nicolas Sarkozy množično uporablja ponavljanje, ki je tipično sarkozistično (*sarkozienne*); ponavljanje predstavlja neko potrebo in pomaga, da ne preide v nesmiselno govorjenje. Hkrati ga prepoznamo po navidezni preprostosti in domačnosti njegove govorice, ki pa nedvomno ni tako enostavna, kot se zdi. Razlaga, kaj je uporabno in kaj je škodljivo, govori o prihodnosti in o projektih. Vedno se izkazuje za navdušenca in laskača, saj poskuša pritegniti simpatije. Njegov stil je jasen, diskurz oziroma govor je dobro strukturiran. Veliko uporablja tudi besedne figure in se igra z mislimi in idejami.

6.1.3 VEČ VIDIKOV POLITIČNEGA GOVORA

Ko govorimo o govorih in politiki, ne moremo mimo vprašanja cenzure, ki se velikokrat postavlja, a težko je cenzurirati visoke predstavnike države. Dejanja so kasneje tista, ki pomenijo več kot besede in če nekateri ljudje njegovih v govoru izrečenih besed niso vzeli preveč resno, pa kasnejše Sarkozyjeve ustanovitve ministrstva najbrž niso mogli spregledati. Svoje je dodala propaganda, predvsem pa televizijsko nastopanje, ki je dodalo velik delež h končnemu uspehu. Politično komuniciranje in izražanje se je v sodobnih časih zelo spremenilo, a če dobro pomislimo, je današnji govor na javnem dogodku ali zborovanju zelo podoben mitingom, ki so potekali včasih. Danes je mogoče težje ločiti med političnim, sovražnim in še kakšnim govorom, saj tudi sovpadajo; poleg tega pa so včasih, še pred nastankom pravne države, morebitne zasnave žalitev in neprimerne govorjenja sankcionirali na bolj `naraven` način. Sovražni govor lahko pojmuje kot nekakšno opozorilo, da je nekaj narobe: v družbi, v politiki, pri posamezniku. Lahko ga običajno pojmuje kot demagogijo. Mogoče je bolje, da je izrečen in se prakticira, saj to daje tudi možnost predstavitve nasprotnih argumentov - v primeru zadrževanja zase pa lahko frustracije narastejo in so lahko posledice še hujše. V tem primeru deluje govor kot nekakšna oblika `sprostitvenega ventila`. Seveda je lažje nekaj prepovedati, kot se soočiti s tem, a vprašanje je, če je to prava rešitev. Na tak

način namreč ne napredujemo. Politični govor je včasih `drugačen`, a zmeraj to še ne pomeni, da je nevljuden in žaljiv; verjetno je že *a priori* bolj oster in si tudi več dovoli. Bistveno sporočilo političnega govora je izražanje svoje moči, hkrati pa pridobivanje podpore poslušalcev in gledalcev. Skoraj vedno sta prisotni obe težnji.

Še posebej zanimiva je uporaba osebnih zaimkov. Z zaimkom *MI* govorec izraža stališča stranke ali skupine in ne svojih stališč, čeprav temu ni vedno tako. Zaimek *JAZ* pomeni govorcevo visoko zavezanost k besedam in celo prevzemanje odgovornosti za izrečeno. Uporabo zaimka *VI* pa lahko razumemo na dva načina: ali pomeni distanciranje govorca od poslušalcev ali njihovo vključevanje.

Zaimki v govorih kandidatov so zagotovo eden izmed pokazateljev, v kolikšni meri govorce uporabljajo *logos*, *etos* in *patos*. Te retorične elemente je težje prikazati v pregledni tabeli, lažje pa prikažem število zaimkov v povezavi s številom besed v posameznem govoru. Enoznačne ocene, kako odločilno je število zaimkov za pomen in vpliv posameznega govora in govorca na občinstvo, ni mogoče dati. Prav tako so govori zelo različnih dolžin. Poleg besed in prepričevalnih ter ostalih tehnik se govorce poslužujejo tudi mimike in telesne govorce. Skupek vsega tega daje nastopu tisti pravi pečat in njegovo moč vplivanja.

<i>Predsedniški kandidat</i>	<i>Osebni zaimki</i>	JE	NOUS	VOUS	Število znakov
Olivier Besancenot		4	5	2	3991 (666 besed)
Nicolas Sarkozy (développement durable)		12	18	4	10870 (1698 besed)
Ségolène Royal (Marseille)		116	69	55	32623 (5461 besed)
Jean-Marie Le Pen (Marseille)		19	23	14	31542 (5053 besed)
Nicolas Sarkozy (Marseille)		185	52	22	48394 (8361 besed)

Pri poigravanju s statistiko so rezultati takšni. Govor Olivierja Besancenota predstavlja le 8 % Sarkozyjevega govora v Marseillesu. Število zaimkov *JE*, ki sta jih v Marseillesu uporabila Royalova in Sarkozy, predstavlja v njunih govorih približno 2 % vseh uporabljenih besed, kar je zgovoren podatek. V preostalih govorih je ta

odstotek zanemarljiv. Matematična obdelava govorov je morebiti neobičajna, vendar je zaznati nekakšno ujemanje tudi z vsebinsko interpretacijo.

Olivier Besancenot za ustvarjanje razlike med kandidati in strankami omenja PS in LCR, hkrati pa je dokaj kritičen do stanja v državi in do svojih protikandidatov. Ugotavljam, da zaimki ne igrajo pomembne vloge – njegov govor zveni bolj kot povzetek, kot nekakšna analiza, in ne kot klasičen govor oziroma nastop z vsemi pravili in krilaticami. Besancenot je preprost človek, z veliko manj politične `kilometrine` kot ostali trije, a hkrati dokaj blizu širšim ljudskim množicam. Je pa res, da je veliko krajši kot ostali govori in tako primerjava ne more dati pravih izsledkov.

Za razliko od Besancenota je Jean-Marie Le Pen že prekaljen politik, pa tudi govornik. Veliko našteva dejstva in podatke, s katerimi utemeljuje in potrjuje svoje izjave. Na nek način s temi dejanskimi navedbami in podatki nadomešča obsežno uporabo zaimkov. `Kraši` ga ostra in neposredna kritika Sarkozyjevih potez in dejanj, katerih se v govoru loti s precej sarkazma. Precej uporablja tudi zaimke ON ter zaimke NOS in NOTRE, s katerimi sočustvuje s publiko in se ji približa. Eden izmed tvorcev francoske nacionalistične politike z veliko retoričnimi vprašanji in s poudarjenimi, kratkimi in odsekanimi stavki spretno ustvarja vtis sposobnega in odgovornega politika, ki bolj kot prihod imigrantov obsoja takratno oblast in tudi protikandidata Sarkozyja. A verjetno je to le krinka za njegov pregovorno oster nacionalizem.

Govor Ségolène Royal je le za malenkost daljši od Le Penovega, a zanimivo, vsebuje veliko več zaimkov. Poudarja svoja dejanja in zasluge, kar se lepo izraža skozi pogost zaimke JE. Royalova govori precej bolj strnjeno, zgoščeno, več je elementov etosa in patosa, bistveno bolj komunicira s publiko («le pacte présidentiel»), jo nagovarja in daje govoru osebno noto, za razliko od Le Pena, ki bolj niza dejstva in na prvi pogled večinoma uporablja elemente logosa. Z morebiti malo manj političnimi izkušnjami želi Royalova igrati na karto empatije – očitno dokaj uspešno, saj ji je prinesla uvrstitev v drugi krog.

Govor Nicolasa Sarkozyja v Marseillesu je od vseh navedenih in analiziranih najobsežnejši. Zato je nekako razumljivo, da vsebuje resnično veliko zaimkov, prav tako kot `sarkozyjevska` ponavljanja. V izražanju je izoblikoval zanj precej značilen

slog: skoraj `prijateljski` ton nagovarjanja občinstva in uporaba prvoosebnega JE. Prav tako ne skopari z zaimkom ON in s pronominalnimi glagoli. Podobno kot Le Pen govori odsekano in s premori ter poudarki želi, da se besede `usedejo` med občinstvom. Poudarja, da ljubi in spoštuje Francijo, ki ji dolguje prav vse – poosebljanje države pa lahko pomeni tudi odmik od neposrednega nagovarjanja ljudi. Glede na zmago na predsedniških volitvah 2007 je torej njegov govorniški nastop, v kombinaciji s karizmo, mimiko in ostalimi, manj očitnimi `prijemii`, takrat pomenil zmagovalno kombinacijo.

6.1.4 NACIONALIZEM IN NASTOPANJE

V odvisnosti od vseh mednarodnih povezav (transatlantskih, evroatlantskih, globalnih, kontinentalnih) lahko nacionalizem odigra svojo vlogo po dveh scenarijih: ali bo počasi izgubil svojo moč in bo postal le še obroben regionalen dejavnik ali pa bo ohranil svojo vlogo gonilne sile naroda in ostal problematičen dejavnik. Včasih se posameznik sploh ne zaveda vpliva nacionalizma, ki igra vlogo `ideologije`, in pri tem razne posledice sprejme kot samoumevne. Vsekakor nacionalizem ni nekaj preživetega (*passé*), ampak je še kako prisoten danes, kjer predstavlja pomemben del sodobne politike. Čeprav se velikokrat govori o tem, menim, da nacionalizma še ne bo `konec`, saj je prisoten vzpon desnih strank in struj v politiki držav. Po drugi strani pa vse več povezav, zvez in paktov povzroča vzpon nacij, ki se počutijo ogrožene. Ekonomija je eno izmed področij, ki pomagajo skrbeti, da je današnji nacionalizem v pogonu. Tudi politični govor želi vplivati, spreminja prepričanja in stališča množic. Deluje z različnimi strategijami (včasih uporablja dejstva in preverljive podatke, spet drugič igra na karto verjetja in zaupanja), ki so uporabne za označevanje in ideologijo govorca. Včasih govorec daje vsebino tudi `stvarem brez vsebine`, poskuša prepričati ljudi, da ne bi preveč razmišljali s svojo glavo. Pri tem ni nujno, da je vse čisto jasno. Govori morajo biti slišani, morajo dajati pozitivni vtis, saj pri poslušalcih ne želijo negativnega odziva. Pomembno je besedišče, pomembni so miti oziroma neke polznanstvene ideje, ki jih politiki uporabijo za krepitev resničnosti in kredibilnosti izgovorjenih besed. Te mite poenostavljajo tudi s stereotipi, leksemi, pa tudi čustveno obarvano izrazje ne more škoditi. Repeticija oziroma ponavljanje iste fraze je eno izmed pogostejših orožij Nicolasa Sarkozyja (podobno se je godilo tudi v rimskih časih - `sicer pa mislim da je Kartagino treba porušiti`).

Temeljni elementi retorike so sproščeni nebesedni del (govorica telesa in glasu) in besedni del (zgradba govora in prepričevalna sredstva). Z uporabo sredstev prepričevanja, etosa (ki krajša razdaljo med poslušalci in govorcem), patosa (ki prebuja čustva in poslušalce poveže z vsebino) in logosa (veščino argumentiranja) ter z učinkovito zgradbo se stopnjuje napetost in pride do razrešitve. Politični govor je seveda povezan z zaupanjem (Delič 2008).

Pravzaprav je znak šibkosti, če v govoru zbadaš drugo stran in govoriš o njenih napakah. Bolje je, če govorec sam kaj predlaga, kar se izkaže za bolj zaupanja vredno.

6.1.5 GOVORI PREOSTALIH KANDIDATOV

Iz kampanje za predsednika Francije leta 2007 sem izbral še nekaj kandidatov, ki so se tako kot Sarkozy borili za to funkcijo. Razen za Olivierja Besancenota, čigar govora iz Marseillesa nisem našel, sem pri ostalih izbral nastop, ki so ga imeli pred prebivalci Marseillesa. V splošnem pregledu govora sem skušal razbrati razlike med njimi in najti posebnosti, ki jih posamezniki pogosteje uporabljajo.

Olivier Besancenot (22.4.2007)

Besancenot govori neposredno, brez ponavljanj, ne uporablja nagovornih fraz in besed, kot je recimo *cher*. Stik s poslušalci poskuša ustvariti s tem, da se navezuje na stranko, politike in težave. Ne leporeči in ne navaja simbolov. Daje vtis, da je bolj praktičen politik kot izkušen `zavajalec ljudstva`. Prav tako se volivcem približa z zahvalo in jih ima za vzpodbudo. Seveda navaja tudi dejstva in številke, a njegov cilj je odgovarjanje na socialna pričakovanja ljudi – želi odgovarjati z njihovo pomočjo in skupaj z njimi, saj je v Franciji po njegovih ocenah obilo težav in slabo urejene sociale. V govoru se dotakne sokandidatov Sarkozyja in Royalove, ki bosta po njegovih predvidevanjih v drugem krogu. Javno tudi obtoži Sarkozyja oziroma desnico, da sistematično uničujeta socialne pravice, kar pripelje do še večjih neenakosti in krivic ter manj svoboščin. Besancenot tudi meni, da čeprav je Le Pen izključen oziroma je izpadel iz nadaljnje bitke, kar je dobro, pa tudi Sarkozy vodi kampanjo na reakcionaren način in v duhu Front National – in tako predstavlja veliko nevarnost. Povabi vse prisotne na demonstracije za obrambo socialnih pravic in proti antisocialnemu Sarkozyjevemu projektu; ob tem desnico označi za domišljavo in

napove skupen boj proti vzponu Sarkozyja na oblast. To utemelji z mislijo, da ne gre toliko za podporo Royalovi, ampak za glasovanje proti Sarkozyju. Ponovno izpostavi svoje zavzemanje in zavzemanje socialistov za prerazporejanje bogastva, saj Parti Socialiste prav tako kot desnica sprejema liberalizem in pozdravlja dobičke velikih podjetij. Vsi ti podobno delujejo tudi pri vprašanju nacionalizma in patriotizma, zato ne podpira Royalove. Poziva svoje somišljenike, da strnejo vrste za zadostno moč pri obrambi socialnih pravic in se ne glede na to, kdo bo postal predsednik, še dalje borijo proti liberalni politiki. Priznava, da bo tudi Royalova ob morebitni zmagi morala prepoznati svojo opozicijo tudi na levici in ne samo na desnici, saj Francija potrebuje novo antikapitalistično silo, ki bo uporabna in se bo borila. Na nek način ponudi roko poslušalcem, da skupaj tvorijo to silo, ki bo premagala kapitalizem in ponudila upanje, da obstaja tudi drugačen svet (Véronis 2007).

Jean-Marie Le Pen (3.3.2007, Marseille)

Le Pen začne s pozdravno frazo in že takoj vzpostavlja stik s poslušalci, ko govori, kako je vesel, da so zbrani skupaj na shodu. Pohvali mesto Marseille in njegovo simbolno vlogo v zgodovini, saj je to mesto dalo veliko pomembnih in znanih ljudi. Poslušalce bi rad spomnil na izginjanje dediščine, na vpliv ekonomije v tej regiji in na množične imigracije, ki so v 30-letih globoko spremenile obraz Marseilla in celotne Francije. Meni, da, kar zadeva imigracijo, notranji minister ni ravno prijel `bika za roge`, saj le Sarkozyjevi privrženci kažejo rogove in trobijo v en rog (z uporabo slikovitih metafor se poskuša približati ljudstvu in nekoliko zasmehovati sokandidata). Dvomi v besede notranjega ministra, da se želi boriti proti ilegalni imigraciji in dokončno rešiti težave. Le Pen začne s vprašanji publiki, najbrž retoričnimi - tako začne kritiko Sarkozyjevih odločitev, vse od njegovih funkcij župana pa do ministra. Govoričenje o integraciji je utopija, v katero Le Pen ne verjame, saj je poleg znanja francoščine potrebno upoštevati še družbene in kulturne elemente. Doda, da se je potrebno navezati na ministrsko okrožnico iz aprila leta 1952 in dodati k pridobitvi francoske nacionalnosti še obrambo domovine. Le Pen je prepričan, da se Francija ne bo prilagajala in opravičevala, ampak morajo imigranti pokazati dobro voljo. A to še ni bistvo, saj zdajšnji politiki ne razumejo bista migracijskega fenomena in ga tudi v preteklih 30 letih niso. Spregledali so porast svetovnega prebivalstva iz 1 na 7 milijard v 100 letih. Več prebivalstva pomeni nezadostno produkcijo in posledično revščino. Če prištejemo še razvoj komunikacij in transporta, lažje razumemo

migracije ljudi iz Juga proti Severu, ki želijo premik k boljšemu življenju in pogojem za njihove otroke. Le Pen hkrati opozarja na staranje francoskega in evropskega prebivalstva in politika je zato tu, da predvideva (pri tem implicitno pokaže na sebe). Leve in desne vlade na oblasti se niso znale zoperstaviti nevarnosti invazije s kontrolo meja in obrambo teritorija. Le Pen našteje katastrofalna minula obdobja in po njegovem mnenju napačne odločitve v imigracijski politiki od leta 1974 (delavski imigranti se za stalno naselijo z družinami) pa vse do danes (Evropa brez meja, Schengen ter Maastricht, Sarkozyjeva t.i. pozitivna diskriminacija). Vse to je pripeljalo do številke 10 milijonov imigrantov v zadnjih 30 letih in od leta 2002 bi naj bila imigracija pod kontrolo, tako vsaj pravi notranje ministrstvo, dejansko pa raste in Le Pen postreže z nekaj številkami. Ne zdi se mu prav, da imajo imigranti, čeprav nezaposleni, socialno varnost in pravice (zdravstvo, šolanje) in to privablja še ostale, da imigrirajo. Sarkozyjeve pretekle odločitve so po njegovem mnenju dvomljive in `proimigrantske`, le kako mu naj zdaj verjamemo v boju proti ilegalni imigraciji (retorično vprašanje, saj mu on očitno ne). Le Pen bi starše in otroke skupaj poslal v državo, od koder izvirajo, ampak da ga ne bi narobe razumeli – imigracijska `drama` niso priseljenci sami ali njihovo obnašanje, ki v veliki meri spoštujejo zakone in navade, ampak je dramatična nora politika imigracije, ki jo je potrebno financirati, saj 95 % imigrantov pride brez pogodb o zaposlitvi. Vsi stroški, ki nastanejo z njimi in ki niso majhni, se prevalijo na pleča vseh Francozov in povečujejo javni dolg. Le Pen predstavi to težavo z besedami, da zaradi imigrantov ni dovolj stanovanj za Francoze, saj novogradnje dobijo prišleki, in novi prihajajo še raje. Po njegovem je težava tudi v šolstvu, saj učenje ne more potekati normalno, če nekateri otroci imigrantov ne govorijo francosko in tako nazaduje cel razred. Težava Francije je po Le Penovem mnenju ta, da se ne ukvarja najprej s Francozi. To ni prav in zaradi stroškov imigracije bodo obubožali srednji razredi, prišlo bo do inflacije in padca kupne moči. Za prepričevanje navede številke brezposelnosti, Francija postaja revnejša in zaostaja za drugimi, pada po lestvici BDP, kjer je bila včasih zelo visoko. Le Pen uporabi ponavljanje oziroma repetitijo, da dejstva bolj poudari in da le-ta zazvenijo v ušesih poslušalcev. S tem ko stopnjuje naštevanje podatkov, poudarja, kako Francija uničuje samo sebe s svojo politiko, čeprav je migracija šele na svojem začetku. V splošnem se ljudje vzhodne Evrope selijo na Zahod in na njihovo mesto se bodo naselili drugi – to ni prerokba, marveč zakon zgodovine. Nato naznani, da bo povedal resnico Francozom (pri tem zveni kot Sarkozy – ali pa Sarkozy zveni kot Le

Pen?). Po mnenju Le Pena bo potrebno hitro ukrepati in kontrolirati meje, sicer bo vso bogastvo izpuhtelo. Tudi francoska politična klima je ugodna za rešitev težave, saj povsod po Evropi želijo tršo politiko imigracije in zaznati je porast desnih gibanj. Njegova `rešitev` predvideva ponovno vzpostavitev mej in ničelno imigracijo za ohranitev identitete ter nacionalne varnosti. Potrebno je vzpostaviti teritorialno suverenost in omejiti vstop, hkrati pa izgnati ilegalne in tudi legalne migrante, ki ogrožajo javno varnost. Zakon je namreč zakon in potrebno ga je spoštovati, prav tako kot republikanizem in državljanstvo. Le Pen meni, da je pravica do volitev vezana na državljanstvo in poziva politike, naj povedo kaj mislijo in kaj bodo storili ter naj pustijo Francozom, da se odločijo – on je prepričan v svoj program. To, da lahko volijo tujci, je žalitev za Republiko. Ustvarjajo se *communautés* in to vodi v nestabilnost, saj se mladi imigranti pojavljajo pri raznih nasilništvih. Potrebno se je soočiti z resnico, kajti etnični geti lahko vodijo v terorizem na francoskih tleh. Le Pen opozarja, da gre za varnost francoskih otrok - narod se mora znati ceniti in se zavarovati. Skozi stoletja človeške zgodovine so si ljudje nasprotovali in bili različni, kljub temu pa morajo biti Francozi prioriteta v svoji državi, na vseh področjih. Za Le Pena je to današnji odgovor in tudi jutri bo preprečeval morebitnim oportunistom, da bi vstopili v državo. Legalni in nelegalni imigranti si bodo morali pravice zaslužiti. Francija bo morala sodelovati z državami emigracije, hkrati pa glasno povedati, da nima več denarja za radodarnost. Nedopustno in kriminalno je zapravljati za druge državljane, če nimaš dovolj za Francoze, zato Le Pen vidi težavo imigrantov v *déracinement*. Ker tudi države emigracije oziroma Tretjega sveta na tak način izgubljajo svoje kadre, je potrebno skupaj upravljati gibanje ljudi in zagotavljati skupen razvoj. Le Pen razmišlja o pomoči tem državam, a bi hkrati uvedel tudi kontrolo emigracije in stroškov. To je predvsem politična dimenzija imigracije, kjer želi prepričati Francoze o plemenitosti namenov in pravičnosti predlogov. Svoj govor želi zaključiti z upanjem – Francija ima 2000 let zgodovine, in v vsakem trenutku je v sebi znala najti potrebne vire za zmago. Na koncu zakliče: naj živi Front National, naj živi Francija! (Véronis 2007).

Ségolène Royal (23.03.2007, Marseille)

Royalova začne s pozdravom dober večer in pozdravi mesto z zahvalo ob tolikšnem obisku. V tako pisani družini se vseeno počuti Marsejčanko in med prijatelji, ki jih imensko pove (tako ustvarja odnos z občinstvom - *lieu commun*). Tako kot Le Pen Royalova meni, da Francija sama izbira svojo usodo in pri Francozih čuti jezo ter dvom v politike in politiko, ki ne drži besede. Vse prisotne pri govoru poziva, da razširijo besede, ki jih bodo slišali, saj obupani nad učinkovitostjo politike potrebujejo novo upanje. Pomembna je jasna možnost izbire in v Marseilleu želi govoriti o prvem vložku (*enjeu*). Royalova se zaveda, da je v Marseilleu veliko revščine in močna skrajna desnica, a Marseille in Francija morata najti nov pogled na svet. Ta pogum želi Royalova dati Francozom, saj je izbira jasna: med zdajšnjo močno desnico, ki širi strah pred preostalim svetom ter Francijo v vzponu, ki mondializacijo pojmuje kot dobro stvar in si ob tem postavi nova pravila igre. Njen pakt s Francozi je ravno ta sprememba pravil igre, saj bomo od mondializacije imeli največ, če se bo Evropa znala zavarovati pred migracijami in ne bo tako liberalna kot danes. Tako Evropo moramo šele narediti, z novim dialogom v Sredozemlju, z novimi politikami in pravili. Ona v to verjame, čeprav govori o nasprotovanjih, o metanju polen pod noge, o politike desnice `vseh proti vsem`. Ona sicer želi investirati v vzgojo in izobraževanje, kjer vidi priložnost. Po njenem mnenju je kriza na vseh področjih (sociala, demokracija, ekonomija, šolstvo) in ti, ki so pripeljali Francijo v stanje, v kakršnem je (zadolževanje, neenakosti, nasilje), ne morejo ustvariti nove Francije. Royalova verjame v politično moralo in politiki bi morali sprejeti odgovornost za svoje početje. Volitve so eden od načinov za preverjanje odgovornosti, saj je lahko izvoljena drugačna politika. Ona bo skupaj z ljudmi iznašla novo politiko, reformirala institucije in skupaj bodo naredili 6. Republiko, ki bo nova vez med ljudstvom in vlado. Nacionalno identiteto predstavlja francosko ljudstvo in nova pravila veljajo za vse, ne glede na izvor, saj je temelj enakost. Za Marseille kot pisano mesto različnih ljudi ni važno, od kod kdo prihaja, ampak je za njo pomembno, kakšna bo skupna prihodnost (izražanje etosa). Skupaj z ljudmi si želi ponosne, solidarne in varne Francije, a danes prihodnosti ni videti. Le skupaj bomo obudili stare vrednote in uspeli. A kako prispeti do tja, glede na današnje slabo stanje? Po retoričnem vprašanju Royalova pove, da je vse mogoče, z zaupanjem, z reformami, z učinkovito državo brez današnjega klientelizma. Želi vlagati v raziskave in inovacije, pomagati

majhnim in srednjim podjetjem, katerim velika odžirajo denar. Priložnost za delo morajo dobiti mladi izobraženci, za razliko od zdajšnjega najvišjega odstotka mase mladih brezposelnih v Evropi. Delodajalci želijo izkušnje, a hkrati ne dajejo priložnosti. V šestih mesecih morajo mladi priti do zaposlitve, pomagati pa je potrebno podjetjem, ki jih vzamejo na preizkušnjo - to bo njena bitka, ki jo mora dobiti. Mladi se že sprašujejo o pokojninah, ne vidijo prihodnosti in razumejo, da obstoječi sistem vodi v konec nacionalne kohezije in solidarnosti med generacijami - nacionalno identiteto lahko ustvarimo tako, da mladi spet uvidijo svojo prihodnost. Royalova želi, da so mladi srečni in ponosni na svoje delo, zato jih ne bo napadala z očitki (kot njeni nasprotniki, npr. Sarkozy), ker si očitajo že sami. V njeni ideji Francije mladi niso težava, temveč velik del rešitve. Še sedaj, eno leto po izgredih, ni nič urejeno in je še slabše. Da v Marseillesu ni bilo nasilnih vstaj kot drugod, je zasluga lokalnih voditeljev in skupnosti. Royalova želi pomagati otrokom, ki imajo težave s šolo tudi zaradi staršev, da imajo dobro osnovo in boljši odnos med družino in šolo. Pomembno se ji zdi `investirati` v družino in v šolo, preden bo prepozno, saj imajo otroci pravico do skrbnih staršev, ki jih usmerjajo. Sama raje investira v šolo kot v zapor. Za Royalovo je nacionalna identiteta boj proti nelegalni migraciji, a na način, da s politično voljo naredimo konec migracijam zaradi revščine in sodelujemo z afriškimi državami. Lep primer je Darfur, saj egoizem, ravnodušnost in hipokrizija v mednarodni politiki prevladujeta nad pravičnostjo. Bolj kot drugje tu v Marseillesu vemo (z govorjenjem v množini postane tudi sama del te težave), da se ne bomo rešili sami, ampak le z zmanjševanjem razlik med kontinenti in revnimi ter bogatimi. Royalova načne tudi temo ekologije in pitne vode (do katere eni ne morejo in drugi zato umirajo), temo segrevanja ozračja (vsak se mora boriti, do sedaj je bilo več rečeno kot storjeno), temo boja proti lobijem goriv. Potrebno bo obdavčiti profite in vlagati v obnovljive vire, kjer mora biti Francija na čelu, ne pa da se zadovolji z jedrsko energijo. Kot pove Royalova, je sama hotela v svoji regiji tovarno biogoriv, a je na dovoljenje države čakala tri leta – zato želi reformirati institucije, ki lahko s hitrimi odločitvami držijo korak s časom in napredkom. V tem splošnem zaostanku je potrebno vrniti inovacije, raziskovanje, vrednote, delo. Levica zagovarja delo, ki ga ubija brezposelnost in delavci niso več cenjeni. Ona razmišlja drugače kot desnica in verjame v reformo socialnega dialoga. Potrebno je vzpostaviti sindikalizem *de masse*, ki bo skupaj z odgovornimi podjetji ustvaril socialni kompromis konkurenčnih podjetij in varnost delavcev ter plač (le na ta način bodo delavci motivirani in

produktivni). Ta nov družbeni projekt želi Royalova voditi z dialogom in kompromisom in ne z nasprotovanjem, saj za spoštovanje in poštenost lahko poskrbi le država kot taka. Družba peščice bogatih na račun ostalih je preteklost in v prihodnosti lahko Francozi izbirajo med tem in med njeno politiko, ki v Franciji vidi veliko talentov in potencialov, potrebno je le iti naprej in skupaj. Ona ve, česar Francozi ne želijo več in česar si želijo – na volitvah lahko tlakujejo pot, usodo, prihodnost in boljše pogoje. Želi si tudi, da bi nekega dne verjeli v voditelje države, ki jim je mar za ljudstvo in kjer trud nekaj velja. Poslušalce nagovori, da imajo to odločitev v svojih rokah, saj je njen pakt namenjen sodelovanju z njimi - za razliko od kandidata desnice in kandidata UDF, ki vztrajata pri zdajšnjem stanju ali pa sploh nimata programa. Za njo pakt pomeni, da ne more le ena oseba odločati, kar se bo delalo; v paktu izpostavi sedem stebrov, kjer bi denar pametno vložila in v zameno bi dobili nazaj delo, razvoj, varnost državljanov. Vložek bi se vrnil, saj je najslabša možnost nič vlagati in zapravljati, kajti takrat ni sprememb (tukaj je govor impliciten, saj polaga besede v usta nasprotnikov). Proti koncu govora Royalova povzema že povedano in empatijo kaže z besedami, da verjame v sposobnosti Francozov in da še nikoli ni noben politik toliko računal na državljane kot ona. Želi si sodelovanja na vseh področjih, saj je ravno molk najslabša izbira ob sprejmanju odločitev v škodo narodu. Po njenem prepričanju bodo ohranili francosko identiteto, če bo vsak posameznik nekaj storil za močno in pravično Francijo - tako bodo skupaj popeljali Francijo do zmage. Zanj je himna (Marsejeza) boj proti vsakršni tiraniji in predstavlja upor ljudstva proti staremu režimu; pravi pomen himne je v tem, da ni ksenofobna ali krvava, ampak govori o svoboščinah, o republiki in nosi univerzalno sporočilo Francije svetu: svoboda, enakost, bratstvo! (Véronis 2007).

Nicolas Sarkozy (19.04.2007, Marseille)

Nicolas Sarkozy navzoče dokaj osebno nagovori z besedami moji dragi prijatelji in poudari, da je srečen v Marseillesu, ki je posebno in edinstveno mesto (zveni kot kakšna oda mestu). Marseille označi za staro grško mesto, zvesto in nepokorno, `talilni lonec` skozi vsa stoletja. Ponavlja ime Marseille, mesto upora in patriotov, Mirabeauja in Marsejeze (topos), navaja simbole, pretekle dogodke, uporablja zgodovino in religijo. Pravi, da je bila kampanja zanj preizkušnja resnice, ko je vse te mesece spoznaval težave Francozov, ki jih ne smemo le opazovati, ampak jih

moramo tudi deliti z ljudmi, da jih bomo razumeli. Predsedniški kandidat se ne more in ne sme pretvarjati, saj volitve predstavljajo srečanje človeka in ljudstva. Človek ne pripada več stranki, ampak ljudstvu, ki se mu moralno obveže. Sarkozy meni, da mora kandidat odpreti dušo in dati ljudstvu svoje srce; mora imeti rad ljudstvo, da lahko govori v njegovem imenu in da pri neuspehih tudi trpi (izražanje empatije). Kampanja je čustvena zadeva in njegovo sporočilo je, da si Francija zasluži ljubezen, kajti kampanja je lahko tudi tveganje. Sarkozy veliko govori in igra na karto čustev, trpljenja, vzpostavlja vezi. Politika je človeška zadeva in ne tehnična, zato se te dotakne, te spremeni in je intenzivna. Sam je presenečen nad podtikanjem in lažmi, ki si jih izmišljajo ljudje brez idej, argumentov in prepričanj. A zanj je pomembnejša povezava z ljudmi in odgovarjanje na vprašanja, kjer je potrebno iti do konca, do resnice. Tisti, ki se ne zavzema za ljudi in ne tvega, ne živi življenja. Sarkozy dodaja, da on v kampanji ni skoparil s čustvi, kajti kampanja je edinstvena, veliko se je naučil o sebi in o Francozih, ki so navdušeni nad temi volitvami. Očitno politike kot take še ni konec in ji še verjamejo, a nekje globoko dvomijo, so razklani in se počutijo prevarane. Na tem mestu Sarkozy prvič okara levico, ki rada narekuje razmišljanje in ne dela, kar govori. On si ne želi še več nezadovoljnih ljudi, saj se bo Francija tako zaprla in postala plen skrajnežev. Francozom želi podati roko in pri tem se zaveda svoje odgovornosti, saj nima pravice razočarati. Njegova politična morala mu nalaga, da bo delal, kar govori, zato tudi odpira prepovedane teme. Kljub dobrim rezultatom želi nadaljevati kampanjo in govoriti o drugačnih temah, biti drugačen in aktivnejši od prejšnje politike. Sarkozy spregovori o tem, kako je v toku kampanje slišal žaljivke na svoj račun, a na njih ni odgovoril, ker meni, da se za predsednika to ne spodobi. Ne zanima ga torej osebni obračun, ampak želi odgovarjati Franciji, na katero se prepogosto pozablja - želi govoriti Franciji, ki ne zažiga avtomobilov in ustavlja vlakov, ampak ki pošteno dela (tukaj eksplicitno, s prstom pokaže na ljudi in dejanja, ki jih ne odobrava). Rad bi povezal Francoze in politiko, da bi ji začeli spet verjeti, da jim lahko prinese spremembe in varnost. Največ mu pomeni to, da drži dano besedo, kajti ljudje ne verjamejo več in ne želijo voliti – te ljudi želi prepričati, da bo rečeno tudi storil. To njegovo prepričanje izhaja iz preprostega razloga; Francija mu je vse dala in on ji po najboljših močeh želi vrniti, saj je vedno sanjal o posebni usodi Francije, kjer ni povprečnosti. Vse težave in krize Francije vidi v skupnem vzroku, med sabo so povezane, tvorijo pa moralno krizo, krizo identitete, nacije, države in vrednot. Njegov koncept Francije je občutek vsakega Francoza, da ni sam na svetu

in v neki situaciji – Francija je ime naše skupne usode, je želja živeti skupaj, je skupno dobro, je naša dediščina in naša prihodnost. Potrebno je zopet najti Francijo, ki se bo borila za svobodo, za enakost, za srečo ljudi. Francoskost nas združuje ob naših razlikah, zatorej bi rad postavil Francijo v središče razprave, rad bi govoril o nacionalni identiteti, naciji, Republiki, avtoriteti – o teh stvareh je bilo prepovedano govoriti. Sarkozy bi rad v politični besednjak dodal besedo morala, saj na tem področju vlada kriza. To je resnica, ne glede na mnenje levice (to je rahel napad na levico). Francozi sovražijo državo in sebe (zveni kot pretiravanje) in to je napaka zadnjih let vladanja, kajti ni ponosa, je le obžalovanje, je sovraštvo med ljudmi zaradi izvora posameznika. Vse to je ovira pri integraciji, saj se človek ne želi integrirati v nekaj, kar sovraži. Tudi sam je otrok imigrantov, sin Madžara in vnuk Grka, ki se je boril za Francijo in ga niso spraševali po poreklu (na tem mestu s sarkazmom odgovarja Le Pen; on ima rad Francijo, čeprav je mešane krvi, Francijo nosi v sebi, navezan je na njene vrednote (tolerance, spoštovanje, bratstvo)). Poleg levice napade še desnico, ki po njegovem mnenju ne dela, kar bi naj, in ne posluša svojih ljudi. On govori vsem in želi ljudi prepričati, naj se vrnejo k politiki, saj lahko le skupaj nekaj spremenimo. V nasprotju z Le Penom je njegova Francija bratstvo do drugega (in ne rasa, etnija, sovraštvo). Francoz nisi zaradi prednikov, ampak zaradi duše in predanosti - to ni pravni status ali potni list, to je zvestoba idealu (očitno spet implicitno odgovarja Le Pen na žaljivke). Tega se ne podeduje, ampak zasluži (na tem mestu definicijo pravega Francoza prilagodi tako, da ji sam ustreza in mu je pisana na kožo). Sam se želi zavzemati za civilizem in Francija še živi v srcih tistih, ki jo imajo radi. Za vsemi težavami stoji vprašanje o konceptu nacije, ki jih povezuje v skupno usodo. Svet bo boljši, če bodo ljudje o njem začeli sanjati in velike so bile tiste nacije, ki so imele velike sanje (francoski kralji, Napoleon, De Gaulle, Martin Luther King). Njegov predsedniški izziv je s sanjami spremeniti Francijo, stremeti k svetli prihodnosti in si jo deliti. Naštevata lastnosti te prihodnje skupnosti (lepota, idila, brez strahu in razlik, bratskost), kjer bodo ljudje sprejeti po osebnih lastnostih in ne po barvi kože ali religiji. Francija se ne sme sramovati svoje zgodovine – imela je veliko herojev, ki so ji pomagali in v imenu teh bi rad govoril. Sarkozy govori o kolonizaciji in francoskem spoštovanju novih kultur, o Albertu Camusu in Alžircih ter vojni Francije v Alžiriji. Tudi Camus je imel rad Alžirijo, tako kot vi (tu se obrne na zbrane poslušalce in jih nagovori), ki prihajate iz kolonij, ste tam vse zapustili in imate le večne spomine – Francija ima moralni dolg do vas, dolg časti. Do tistih, ki so se

zanjo borili, morali oditi od doma in prišli v Francijo, ki jih je slabo sprejela – tem se mora opravičiti (vsem borcem in koloniziranim ljudstvom). Francija jim mora dati roko in jih spoštljivo sprejeti; tisti, ki želijo postati Francozi, jim bo to omogočeno, pri tem pa morajo pokazati ponos, da so Francozi. Sarkozy zaide v čase Julesa Ferryja, ko je šola vzgajala zavest, dajala najboljše in v učiteljih videla pomožne očete. Tista šola je cenila trud in vsak je napredoval zaradi talentov, ne pa zaradi socialnega položaja. Otroci še danes potrebujejo vzgojitelje in ne le učitelje, in če želimo biti vzgojitelji, moramo dajati zgled. Sarkozy doda, da so mu očitali neposrednost oziroma neprimerno uporabljene besede (*racaille*), a evfemizmi zanj ne pomenijo realnega pogleda na stvar, saj moramo kot vzgojitelji znati reči bobu bob in moramo znati kaznovati. Pred zločini ne smemo mižati in jih opravičevati; on želi zgraditi Republiko odgovornih sodnikov, policistov, politikov in staršev. Tako bodo tudi mladi sprejeli svoje odgovornosti. Bil je tudi opozorjen, da ne sme ustvarjati napetosti in izzivati neposrednih spopadov, a še slabše je gledati stran, saj mladoletnost ni opravičilo za vse (retorično vprašanje, saj njegovo odgovor poznamo). Če na primer majhen tat postane junak v svoji četrti, ker ne bo kaznovan, se bodo drugi zgledovali po njem. Denar od preprodajanja ne sme veljati več kot denar, prislužen v tovarni; otrok ne more zaslužiti več kot oče. Sarkozy ne želi biti neodgovoren politik, ki ne bi storil nič, da bi le ohranil mir – sam ne želi izzvati jeze, a tudi noče biti prijazen do prestopnikov, čeprav protikandidati še vedno najdejo izgovore za že kaznovane prestopnike (ostra kritika drugih kandidatov). Policija mora opravljati svoje delo, predsednik pa mora pogledati resnici v oči in izpostaviti vprašanje varnosti ter zagovarjati spoštovanje zakona. Avtoriteta je v življenju družbe nujna, čeprav je marsikje ni. Želi si Francijo, kjer ne bo nihče prepuščen samemu sebi, a vsak, ki mu bo Sarkozy pomagal (menda ne osebno?), bo moral tudi sam vložiti nek trud in si pomagati. Sarkozy ne želi, da bi bilo delo razvrednoteno in da bi brezposelnež konec meseca imeli več denarja kot pa delavci v tovarnah. Želi si manj obdavčiti podjetja, ki investirajo in zaposlujejo; želi reformirati področje davkov in bolj obdavčiti bogastvo, ne pa ustvarjanje bogastva. Želi poskrbeti za čistejše okolje in verjame v konkurenco, čeprav se mu zdi, da Evropa zanjo ni bila ustvarjena – za domače kmete velja kup omejitev, uvaža pa se iz držav, ki omejitve ne spoštujejo. Sarkozy se predstavi kot proevropejec, a je hkrati nezadovoljen zaradi vpliva evra na evropsko gospodarstvo in z razmerji med svetovnimi valutami. Želel bi reči, da Francija ne more sprejeti vseh imigrantov in neupravičeno jo imajo za rasistično; rad bi govoril o naciji, ne da bi ga

imeli za nacionalista in rad bi govoril o pogojih konkurence, ne da bi ga imeli za protekcionista. Na evropski ravni bi naj Francija vprašala za soglasje k znižanju nekega davka, Slovenija pa lahko to naredi brez vprašanja – ali vsi ali nobeden. Rad bi prekinil s politiko, ki nič ne pove in rad bi, da Francozi ne bodo več najslabše plačani med razvitimi evropskimi državami. Rad bi bil tisti predsednik, ki bo rešil to težavo. Počasi zaključuje govor (moji dragi prijatelji), kjer še enkrat ponovi in poudari njegove vrednote. Ne more sprejeti dejstva, da ponekod tisoči delavcev izgubijo delo zaradi `vlaganja v razvoj`, medtem ko njihov direktor odide z milijonskim čekom v rokah. Težava ni osebne narave, ampak bo potrebno spremeniti ideje in predvsem zakone, ki bodo preprečili njemu tuje prakse in vrednote. Znanstvenik, športnik ali direktor lahko zasluži veliko, če je velik talent, veliko dela ali veliko tvega – če ne, potem sodi v skupino `golden parachute` (sporne odpravnine). Sarkozy ne želi sprejeti dejstva, da si samo nekaj ljudi deli dobičke, čeprav tisoči delavcev prispevajo svoj delež in bi morali biti tudi lastniki delčkov podjetja. Dovolj ima desnice, ki ni dovolj pogumna in ne brani idej ter vrednot. On sam bi rad bil trden, odločen in pravičen predsednik, saj to dolguje Franciji. Predsednik mora biti svoboden, saj je predstavnik naroda. Sarkozy sanja o Franciji, kjer ne bo nihče več prepuščen samemu sebi, ampak bo Francija temeljila na upanju, delu, sreči in borbi za tovarne. Francija je brez delavcev, kmetov in obrtnikov osiromašena na vseh področjih. V preteklosti se je že lagalo Lorencem v zvezi z železarsko industrijo, kar je bila napaka. Že leta 1969 je Pompidou govoril, da svet potrebuje novo Renesanso, in še danes bo treba skorajda vse postoriti, da bi do nje na vseh področjih tudi prišlo. Sarkozy verjame, da je vse mogoče, in prav ta občutek danes manjka v Franciji, ki potrebuje novo renesanso. Sarkozy bi rad, da imajo ljudje spet to vero v prihodnost, v posebno in presenečenj polno Francijo. V njej se je zgodilo že toliko stvari, pomembnih za vso civilizacijo. Za konec citira še Jaurès, ki je zanj velik človek. Sarkozy meni, da se ne smemo le spraševati, kaj čemu služi in zakaj bi kaj naredili, ampak moramo to tudi storiti. Želi politiko, ki se ne bo bala besed, idej, razprav in bo vsa služila Franciji. V tej politiki bo vsak imel svoj prostor. Sarkozy poudari, da je ta prvi krog šele začetek in prva etapa, zato želi, da ljudje verjamejo in se borijo z njim. Želi, da bi izražali tisto, česar tiha večina ne počne. In doda: dragi prijatelji iz Marseillesa, naj živi Republika, naj živi Francija! (Véronis 2007).

7. `SKLEPNI GOVOR`

Politični oziroma predvolilni govori so orožje, s katerim želi kandidat prepričati poslušalce, da je zaupanja vreden človek in primeren za opravljanje funkcije, za katero se poteguje. Kandidati tako govorijo zbranim množicam in njihove besede se dotaknejo širše javnosti. Vsakdo iz te množice ljudi pa izrečenih besed ne dojema na enak način in tukaj trčita svoboda govora in sovražni govor. Težko bi trdili, da je kateri izmed obravnavanih govorov sovražen ali da je kateri izmed kandidatov s svojimi besedami obče žaljiv. Težko bi tudi trdili, da je tisto, kar govorijo, edina in prava resnica. Dejstvo je, da želijo govorci ugajati dovolj velikemu odstotku ljudi, da zmagajo na volitvah. Potrebujejo torej večino in ne soglasja oziroma strinjanja vseh poslušalcev. Vse te okoliščine dopuščajo različna pojmovanja istih stvari, hkrati pa te okoliščine tudi povzročajo različnost.

Ko je govora o ljudeh, ki so na poziciji moči ali pa se tja vzpenjajo, je potrebno biti še bolj previden pri sovražnem govorjenju. Predvsem politične funkcije so ene najmočnejših in politiki kot izvoljenci ljudstva na svoj način zastopajo oziroma predstavljajo mnenja ljudi. Seveda se lahko pojavi vtis, da politiki prekoračijo `pooblastila` ljudstva in niso več takšni zastopniki, kot bi si ljudje želeli. Tukaj se pojavi pravna dilema, kaj je še dopustno izreči in kaj ne. Govor je sam po sebi tudi medij, preko katerega govorec prenaša sporočilo poslušalcem. Kasneje lahko o tem mediju oziroma govoru poročajo `klasični` mediji, kot so televizija, radio, internet in časopisi. Lahko ga zgolj povzamejo in skrčijo v bistveno sporočilo, lahko ga dopolnijo in s tem spremenijo, lahko pa le objektivno poročajo, kar se redkeje zgodi. V vsakem primeru odigrajo veliko vlogo pri tem, kako poslušalci sprejmejo besede govorca. V sodobnem političnem življenju imajo ogromen vpliv in medijski učinek ni zanemarljiv, saj se ga predobro zavedajo tisti, ki vplivajo, premalo pa tisti, na katere se vpliva.

Govor zdajšnjega predsednika Sarkozyja o trajnostnem razvoju sem analiziral na podlagi francoske literature o jezikoslovni analizi, ki sem jo našel v Franciji in ki vsebuje elemente starogrških veščin retorike in analize govorov. V preostalih govorih sem ob prevajanju poskušal najti razlike in podobnosti ter jih sproti komentirati. Kakor sta jezik in govorica eni najpomembnejših sestavin življenja vsakega slehernika, tako je bila retorika, ki izvira iz Grčije, ena najpomembnejših sestavin jezika. In je še dandanes. V tem sprehodu mimo političnih retorikov in predvolilnih obljub v oči bodeta najmanj dva poudarka. Že pri Napoleonu uporabljena repeticijska oziroma

ponavljanje besed ali besednih zvez je prisotno pri vseh kandidatih, še posebej pa izstopa Nicolas Sarkozy. Pri Olivierju Besancenotu tega skoraj ni, kar je lahko povezano s kratkostjo njegovega govora ali, kar je verjetneje, to pač ni njegov stil. Drugi poudarek pa je viden pri igranju na karto čustev. Tukaj se vsak izmed kandidatov zateka k svojemu načinu; od bolj preprostih, `iskrenih` besed in fraz Besancenota pa vse do uporabe močnih nacionalnih simbolov in zgodovinskih dogodkov Sarkozyja.

7.1 NICOLAS SARKOZY

Če se preselim v novejšo zgodovino političnih idej, ugotovim, da je nacionalizem spet predmet govorov in pridobivanja glasov volivcev. Tokrat je bilo med predsedniško kampanjo Nicolasa Sarkozyja leta 2007 sproženo vprašanje `nacionalne identitete`, ki je takoj dobilo svoje zagovornike in svoje nasprotnike. Mnogi se strinjajo, da je pojav te teme pomembno vplival na izid volitev in je bil eden od ključev za njegovo zmago. V svojih govorih je le obujal zgodovino Francije, čeprav ima tudi sam nacionalno-etnično mešane prednike. Ni torej govoril o nečem novem ali o njegovi lastni ideji, pa tudi o objektivni definiciji, kaj nacionalna identiteta sploh je, ne moremo govoriti. Ampak ni ostalo le pri govorjenju – Sarkozy je kmalu po izvolitvi ustanovil Ministrstvo za imigracijo, integracijo, nacionalno identiteto in solidarnostni razvoj. Kot je zapisano na spletni strani ministrstva, »je bilo na pobudo predsednika republike Sarkozyja in premierja François Fillona ustanovljeno ministrstvo, pristojno za imigracijo, integracijo, nacionalno identiteto in solidarnostni razvoj, ki želi obvladati migracijske tokove, dajati prednost integraciji, promovirati francosko identiteto in spodbujati sorazvoj« (Ministère de l'immigration, de l'intégration, de l'identité nationale et du développement solidaire 2009).

Ime ministrstva je `zanimivo`, predvsem pa rahlo protislovno in izzivalno. Med Francozi je bilo zaznati veliko nestrinjanje s tem dejanjem. Eric Besson, minister tega ministrstva, je 2. novembra 2009 odprl veliko javno razpravo o nacionalni identiteti. Ciljev te razprave je bilo več in od nje so si veliko obetali ter jo velikopotezno razglasili. Razprava je postala nekakšen forum in zbirališče mnenj ter komentarjev. Javna razprava je potekala 3 mesece, do konca meseca januarja 2010. Potihoma so jo zaprli 4. februarja 2010 z vladnim seminarjem o nacionalni identiteti, brez prave predstavitve pravih rezultatov.

Za organizacijo takšne razprave se je med predsedniško kampanjo zavzemal kasnejši predsednik Sarkozy. Po njegovem mnenju ta razprava odgovarja na zaskrbljenost in skrbi, ki so vzniknile ob pojavu nekaterih komunitarizmov (kot je npr. »l'affaire de la Burqa«). V trenutku, ko Evropska unija premaguje novo etapo v procesu integracije in v času mednarodne ekonomske in finančne krize želi ta razprava združiti sodržavljane v razmišljanju, kaj v 21. stoletju pomeni `biti Francoz`. V prvi vrsti bi naj ta razprava v ospredje postavila izgradnjo široko sprejete vizije, kaj je nacionalna identiteta danes in kaj pomeni. Poskrbela bi naj tudi za pojavljanje (glede na različne predloge ljudi, sodelujočih v razpravi) dejanj, ki bodo dovolile krepitev nacionalne identitete in ponovno potrditev republikanskih vrednot in ponosa, kako je biti Francoz (Grand débat sur l'identité nationale 2009).

Kakorkoli že, veliko je bilo govora o komunitarizmih, pa nikjer niso jasno pojasnjeni in opredeljeni. Veliko je bilo povedanega o nacionalni identiteti, organizirana je bila razprava, in politiki še vedno nimajo pravega odgovora, kaj storiti. Vse skupaj prav tako ne povzroči dviga priljubljenosti, ki so si ga najbrž želeli.

V kampanji je Sarkozy izpostavil tudi `problem` imigracije, čeprav je »razmerje med vstopi in izstopi iz države 65.000 ljudi oziroma 20 % demografske rasti države (v Španiji 82 %, v Nemčiji 150 %)« (Noiriel 2007, 75). Kazalo je že, da je tema nacionalne identitete izčrpana, a napoved Sarkozyja o ustanovitvi novega ministrstva je izgledala kot nekaj svežega, saj je omogočila spremembo poteka kampanje. Že leta 1986 je bila podobna strategija uspešna za Chiracovo desnico. Sarkozy je najboljši na tem področju in s to temo je pridobil pomemben delež Le Penovih volivcev, a težko je povedal kaj novega, na nov način ali pa na način, ki ga je prakticiral kot minister za notranje zadeve.

Kot politik 21. stoletja je postal odvisen od medijev, komunikacij in demokracije publike. Govoril je, kot da pred njim še noben ni govoril o tem. S svoji specifično retoriko (ki občasno spominja na pridiganje) daje vtis, kot da je on edina kompetentna oseba za takšna vprašanja in edini, ki pozna resnico. Pravi, da je »Francija čudež konsenza in fuzija protislovij ter da ni niti ljudstvo niti etnija, ampak duša in duhovno načelo« (Noiriel 2007, 86). Zagovarja republikanske vrednote, kot so svoboda, spoštovanje sočloveka, pravičnost. Zanj je v metaforičnem pomenu »identiteta Francije to, da Barrès in Jaurès postaneta prijatelja« (Noiriel 2007, 87).

Svojo kampanjo je začel v Normandiji, kar pa ni bilo naključno. Normandijska zemlja, kjer »se je `kri Vikingov mešala s krvjo Galcev in Frankov`, je zanj dokaz, da je večstoleten model uspešne integracije možen« (Noiriel 2007, 89). Francoska nacija je torej zelo mešane krvi, ker je nekaj pozitivnega in se spreminja z vsakim novim obrazom. Za Sarkozyja je idealen Francoz tisti, ki »je prišel od drugod, v svoji fizionomiji ohranil nekaj svojega porekla, dal nekaj svoje krvi za novo domovino in se potrudil sprejeti `republikanske` vrednote« (Noiriel 2007, 91). Z drugimi besedami, pravi Francoz je on. In to je precej daleč od npr. Le Penove definicije identitete, ki poudarja bretonske korenine.

Bolj kot francoske korenine je dandanes pomembna integracija in bolj kot vse ostalo je pomembna pomoč nacionalni identiteti, ki ji grozi `tujec`. Imigracija in nacionalna identiteta sta povezani, vendar integracija imigrantov ne kaže uspehov – prejšnji predsedniki niso bili dovolj konkretni glede tega vprašanja, a odslej, s Sarkozyjem, bo vse drugače. Grožnja je skrivna, nezakonita, grožnja je komunitaristična. »Ne pojasni, kaj ta termin pomeni, a vsi Francozi (preko medijev) vedo, da je to nekaj strašnega« (Noiriel 2007, 94). Dogodki iz črne kronike so navidezno povezani z imigracijo iz Magreba in Črne Afrike ter tako podzavestno preko medijskega poročanja ustvarjajo napačno sliko. Ta slika je pravilna le v redkih, posamičnih primerih, generalno gledano pa ne. Klasična, ksenofobična logika `mi`-`oni` je torej še vedno prisotna.

Islam je predstavljen le negativno, z že desetletja starimi stereotipi. Islamu se pogosto pripisuje tudi fundamentalistična komponenta. In kakšno je njeno razmerje z nacionalizmom? »Nacionalizem ima eno prednost pred fundamentalizmom. Njegova nejasnost in pomanjkanje programske vsebine mu zagotavljata skoraj univerzalno podporo v središču njegove lastne skupnosti. Razen v redkih primerih pa je fundamentalizem večinoma fenomen manjšin« (Hobsbawm 2001, 324-325). In takšen je tudi dejanski odraz stanja na političnem in družbenem nivoju.

Televizijska demokracija deluje na način, da politiki (retoriki) dajejo le namige in kontekst, poslušalci in gledalci pa sami ustvarjajo zaključke. Le-ti so ponavadi takšni, kot si jih želijo govorniki. Politiki bi morali bolje opredeliti in določiti pomen svojih predlogov, sicer so ti predlogi lahko napačno interpretirani. Rešitev za preveč popustljivo politiko imigracije »vidi Sarkozy v ustanovitvi novega ministrstva, ki bo

začrtalo identiteto Francije v prihodnjih 30-ih letih« (Noiriel 2007, 98). Vsi, ki so kakorkoli oporekali besedam Sarkozyja, so postali nekakšni notranji državni sovražniki.

Tokrat je pridobivanje nasprotnikov oziroma sovražnikov še toliko bolj nevarno, saj je »Sarkozy že bil na visokih političnih funkcijah, nezanemarljive pa niso niti njegove številne povezave z velikimi podjetniki« (Noiriel 2007, 100). V svojih ostrih izjavah je vedno znova izpostavljala zgodovinska vprašanja, ki primarno niso domena politikov. A z razlogom – »vzpostavil je vez med zunanjimi in notranjimi sovražniki Francije ter tako ustvaril zmedo med razumsko kritiko in čustvenim sovraštvom« (Noiriel 2007, 102). Cilj njegove ofenzive je bil, da diskreditira glavno nasprotnico Ségolène Royal, kar mu je navsezadnje tudi uspelo.

7.2 SÉGOLENE ROYAL IN PREOSTALI KANDIDATI

Ostali kandidati v predsedniški kampanji leta 2007 so se odzvali svojim načelom in poziciji primerno. Skrajna desnica »z Le Penom in de Villiersom je razvijala še bolj radikalen diskurz o identiteti, skrajna levica pa je Sarkozyjeve argumente označila za napačne in kot `metanje peska v oči`« (Noiriel 2007, 105). Stranki UMP in Sarkozyju so očitali, da s to tematiko le preusmerja pozornost od pravih težav Francije (brezposelnost, izobraževanje, okolje) in od pravih namenov svojega programa.

Royalova je načela temo nacionalnega vprašanja celo prej kot Sarkozy, in tudi sicer sta si njuna programa ter retorika na trenutke podobna. A nacionalna identiteta in imigracija »nista osrednja os njene kampanje in programa, ki je usmerjen v izobraževanje, boj proti nasilju, kupno moč in okoljske težave« (Noiriel 2007, 107). Politične opcije ponavadi izberejo eno prednostno temo, razkol med desnico (nacionalnost) in levico (socialna vprašanja) pa je še kako živ. Royalova je veliko časa posvetila feminizmu in temi varnosti, kjer Sarkozyju očita, da kot notranji minister ni uspel. Strinja se tudi z obrambo nacionalne identitete, a vzrok njene slabitve vidi drugje kot Sarkozy – vidi ga v večjih socialnih neenakostih.

»Pravijo, da je antagonizem dveh Francij (Francije `prvorojenke Cerkve` in Francije laične Republike) že preteklost, in da je s tem konec tudi francosko-francoskih vojn. Ampak ali se ni antagonizem zgolj prestavil?« (Cordellier 1995, 129). S trditvijo bi se lahko povsem strinjali. Seveda so se stvari in ljudje spremenili, a bistvo ostaja. Ali ne

bi mogli kot novo `francosko-francosko` vojno pojmovati Le Penovo radikalno retoriko in njeno milejšo obliko kandidatke Royalove?

Royalova k vprašanju imigracije »nikoli ne pristopa z vidika grožnje, čeprav priznava, da se je potrebno boriti proti nelegalni imigraciji; diskriminacijo žensk izenačuje z diskriminacijo mladih zaradi priimka ali barve kože« (Noiriel 2007, 110). Pokazala je oziroma je morala pokazati, da levica nikakor ni pozabila na nacionalno vprašanje. Nacionalno identiteto pojmuje bolj patriotistično kot nacionalistično.

Za oznako Sarkozyjevega diskurza je Noiriel uporabil »izraz `mehki nacionalizem`, saj zunanjega sovražnika nakazuje nejasen in nedefiniran izraz `komunitarizem`« (Noiriel 2007, 112). Sovražnik ni več označen z nacionalnim (Nemec), političnim (bolševik), etničnim (Arabec) ali verskim imenom (Jud). Iz konteksta se predpostavlja, da gre za muslimane in na to karto je tudi igral, s čimer je poskusil pritegniti še volivce FN. »Resnica Sarkozyjevega diskurza o nacionalni identiteti se ne nahaja v njegovih eksplicitnih izrazih, ampak v tem, kako ga je sprejelo jedro publike, na katero je ciljalo« (Noiriel 2007, 113). Zato je vloga medijev za današnji nacionalizem še kako pomembna.

8. MEDIJI IN NACIONALNA IDENTITETA

Kot da bi bili mediji pozabljivi in kot da razprava o `nacionalni identiteti` še nikoli ne bi potekala. Čim bi razprava zašla v smer socialnih vprašanj, desnica ne bi bila več tako suverena. »S prihodom na oblast so začeli s kontrolo medijev, predsednik je povsod navzoč in kamera mu je vedno za petami; uvedli so ugodnejšo politiko za bogatejše državljane in poostrili politiko do prestopnikov in stavkajočih« (Noiriel 2007, 145). Zato niti ni čudno, da so ugledne četrti masovno glasovale za takšno definicijo nacionalne identitete. Razlike med ljudmi se večajo in večja je nevarnost protestov žrtev takšne politike. Težavo imigracije najbolj zanesljivo rešimo tako, da jo podržavimo, kar pa je veliko bolj nevarno kot le besede, izrečene med kampanjo. Desnica socialnim vprašanjem uspešno nasprotuje z imigracijo, čeprav je »imigracija dosegla najnižjo raven v zadnjih več kot 100 letih« (Noiriel 2007, 146). Podobno kot je to počel Édouard Daladier leta 1938, tudi današnja desnica vneto preganja vse `brez dokumentov` - a takrat so Francozi živeli v strahu pred ponovno vojno, danes pa v miru. Osebe morajo dokazovati »znanje francoskega jezika in `republikanske

vrednote`, če želijo zaživeti v Franciji« (Noiriel 2007, 147). Ukrepi so diskriminatorni, bolj kot kadarkoli prej. Ko si na oblasti, je bistveno lažje ponavljati enake stereotipe in predsodke brez velikih ugovorov, ki tako ali tako ne dosežejo javnosti.

Tako opevane `republikanske vrednote` danes zamenjujejo vse pretekle argumente francoskih nacionalizmov. »V Franciji je nacionalizem še vedno trdno zakoreninjen v socialnih skupinah, ki jih podpira konzervativna in skoraj komunitaristična vizija o svetu« (Birnbau 1993, 294). Nacionalizem `po francosko` govori o komunitarizmu, a ga ne opredeli. Pazljivost in budnost sta vsekakor na mestu!

9. ZAKLJUČEK

Razumevanje nacionalizma zna biti težavno in zahtevno. Njegovo proučevanje pa še toliko bolj. Že na začetku sem se zavedal, da bo zelo težko nacionalizem, čeprav le v eni državi, zajeti v vsem njegovem obsegu in v vsej njegovi globini. Zgodovina Francije je pestra v vseh pogledih, najsi gre tukaj za vojaške spopade, politične obračune, družbene spremembe in revolucije. Poskusil sem vsaj okvirno orisati položaj tega miselnega toka, z njegovimi pozitivnimi in negativnimi lastnostmi.

Že na začetku naloge sem omenil, da so prav Francozi `izumili` delitev političnega prostora na levico in desnico. To sta zgolj pojma, ki okvirno določita položaj strank glede na ideologijo, ki jim je blizu. Ta delitev je v veljavi še danes, a hkrati nima več veliko skupnega s takratno postavitvijo. Takoj ko so v Franciji opustili vladavino kraljev in vzpostavili sistem, ki je dovoljeval več kot eno samo miselnost, sta se izoblikovala najmanj dva tabora. Z izmenjevanjem na oblasti se je spreminjala politika do tujcev, ki so v državo prišli v iskanju boljšega zaslužka, z željo pridružiti se svojim sorodnikom ali kakšnega tretjega razloga. Proti njim so izvajali različne ukrepe, od tistih prijetnih (podelitev državljanstva, zavzemanje za pravice imigrantov) do tisti malo manj prijetnih (obtoževanja, fizično nasilje, kršenje pravic). Tujci so bili `dobrodošla` tema za politična obračunavanja med Francozi samimi, ne glede na poreklo ali socialni status.

Od samega začetka je torej levica nenaklonjena prišlekom, imigrantom in `sovražnikom` zunaj meja Francije. Zelo opazen pa je preskok nacionalizma v desno politično polje ob koncu 19. stoletja, po aferi Dreyfus. Čeprav je nacionalizem kot tak

menjal svoje vnete zagovornike, je odnos desnice in levice do novodobnih prišlekov v Franciji povsem različen. Obe strani se strinjata le v tem, da imigranti so neke vrste `težava`, ki bi jo bilo treba omejiti, če že ne rešiti. A na stvar gledata iz različnih zornih kotov; desnica zagovarja ostrejšje prijeme s_takojšnjim učinkom, leвица pa preišljene reforme, ki bodo obrodile sadove čez nekaj časa. Tudi izvor težav priseljencev vidijo na popolnoma drug način. Desnica za to krivi versko prepričanje in močne skupinske vezi, leвица pa slabe razmere v Franciji, zaradi katerih ti priseljenci tudi postanejo `težavni`. Hipoteza o spremembah v politiki nacionalizma je tako potrjena oziroma še več – niso samo politične stranke spreminjale pojmovanja nacionalizma, ampak je nacionalizem spreminjal svojo `lokacijo` in je v svojem razvoju preskočil iz ene strani na drugo. Francoskemu nacionalizmu se ni mogel ogniti skoraj nihče. Nemci, Angleži, Italijani, Belgijci, Judje, Cigani, ... A vendarle je v dojetanju tujca oziroma imigranta obstajala opazna razlika med konceptoma patriotizma in nacionalizma, tako pojmovno kot praktično. Patriotizem je načeloma nenasilen, ne izključuje in ne sovraži. Za nacionalizem, vsaj v tisti najbolj goreči obliki, tega ne bi mogli trditi. Tudi druga hipoteza je tako potrjena. Čeprav sta si blizu in temeljita na podobnih osnovah, pa sta pojma nacionalizma in patriotizma drugačna, tako po vplivu kot po ciljih. Po tehtnem premisleku in po pregledu preteklih dogodkov je še najbolje, če nacionalno identiteto, ki zadnja leta ločuje Francoze in vzpodbuja polemike, uvrstimo ob bok nacionalizmu. Preveč namreč spominja na politiko izključevanja.

Namesto zunanjega `sovražnika` so v Franciji našli včasih tudi notranje. Bretonci in Korzičani so s svojimi željami po odcepitvi izražali njim lasten nacionalizem, saj so po njihovem mnenju precej in dovolj drugačni od ostalih sodržavljanov. Proti njim so `Francozi` in hkrati njihovi sodržavljeni uperili mnogo osti. Razkorak med severnim in južnim delom Francije (Nord, Sud/Midi) obstaja že stoletja, razlike so v jezikovni drugačnosti, drugačni hrani in drugačnem karakterju ljudi. Konflikti med `državicami` so bili še kako pereči (Alzacija, Lorena, Savoja, Bretanija, ...) in so še. Pogosto se na deželi srečamo s slabim znanjem (knjižne) francoščine, kar je eden izmed bolj preprostih preizkusov dokazovanja, kako različni so si med seboj.

Obnašanje in dojetanje sočloveka se je iz politike preneslo na raven povprečnega državljana. Mnenje ljudstva je zagotovo vplivalo na ljudi, ki so želeli priti ali pa so že

prišli v državo. Veliko jih je vstopilo iz ekonomskih razlogov in razen k gospodarskemu razvoju države niso veliko prispevali k razvoju Francije. Ampak posploševanje je nevarno in tega se zavedam. Vem, da so bili mnogoštevilni tudi tisti, ki so pomagali Francijo popeljati na pota slave, po katerih ponosno hodi še danes. Intelektualci, medijske osebnosti, politiki, gospodarstveniki. V preteklosti in prihodnosti so in bodo obstajali preračunljivci in poštenjaki. Vse soditi po enem primeru je vabljivo, a zgrešeno. Takšnim zgrešenim dejanjem in mislim se lahko izognemo le z obravnavo posamičnih primerov, kar pa zahteva veliko truda in dobre volje.

Čeprav ima vsak kandidat svoj prepričujoč stil, na koncu vedno odloča večina. Na predsedniških volitvah leta 2007 je večino Francozov prepričal Nicolas Sarkozy. Med drugim tudi s temo nacionalne identitete, ki je očitno prepričala Francoze, da je njihova nacija ogrožena in da potrebuje rešitve, ki jih je predlagal Sarkozy. Marsikomu njegove ideje, besede, nastop in prepričanja niso všeč in bi raje, da Francijo vodi kdo drug. Tudi ta čas bo mogoče prišel, ob naslednjih volitvah. Skozi desetletja se Francija, čeprav enotna in centralizirana država, predstavlja kot mozaik ljudi, regionalnih posebnosti, razlik in podobnosti. Nasprotja se privlačijo, drži. Ampak ko se ne privlačijo več, je nemogoče, da bi še ostala skupaj. Zgodovina Francije tako še (zdaleč) ni zaključena in do konca napisana. Ali kot je rekel Pierre Chaunu: »problem Francije je njena enotnost«. Mogoče tudi njena neenotnost, kakor želite.

10. LITERATURA

1. Anderson, Benedict. 2002. *L'imaginaire national – réflexions sur l'origine et l'essor du nationalisme*. Paris: La Découverte.
2. Bertrand, Michel, Patrick Cabanel in Bertrand de Lafargue. 2003. *La fabrique des nations: figures de l'État-nation dans l'Europe du XIXe siècle*. Paris: Éditions de Paris.
3. Birnbaum, Pierre. 1993. *'La France aux Français': histoire des haines nationalistes*. Paris: Éditions de Seuil.
4. Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez. 2002. *Navodila za pisanje seminarske naloge in diplomatska dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
5. Cahm, Eric. 1994. *L'Affaire Dreyfus: histoire, politique et société*. Paris: Le Livre de Poche.
6. Charaudeau, Patrick. 1992. *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris: Hachette.
7. Charaudeau, Patrick in Dominique Maingueneau, ur. 2002. *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Seuil.
8. Chaunu, Pierre. 1982. *La France: histoire de la sensibilité des Français à la France*. Paris: Éditions Robert Laffont.
9. Cordellier, Serge, ur. 1995. *Nations et nationalismes*. Paris: La Découverte.
10. Crettiez, Xavier. 2006. *Violence et nationalisme*. Paris: Odile Jacob.
11. Debbasch, Charles. 1992. *Lexique de politique: états – vie politique, relations internationales*. Paris: Dalloz.
12. Delič, Anuška. 2008. *Retorični začetniki*. Dostopno prek: <http://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/aktualno/kronika/kliping/jul%202008/3535093.pdf> (30. september 2009).

13. Dornel, Laurent. 2004. *La France hostile: socio-histoire de la xénophobie (1870-1914)*. Paris: Hachette Littératures.
14. Dziembowski, Edmond. 1998. *Un nouveau patriotisme français, 1750-1770: la France face à la puissance anglaise à l'époque de la guerre de Sept ans*. Oxford: Voltaire foundation.
15. Girardet, Raoul. 1983. *Le nationalisme français: anthologie 1871-1914*. Paris: Seuil.
16. Grabnar, Boris. 2005. *Zgodovina retorike*. Ljubljana: Šola retorike.
17. Grad, Anton. 1996. *Francosko-slovenski slovar*. Ljubljana: DZS.
18. *Grand débat sur l'identité nationale – les objectifs du débat*. 2009. Dostopno prek: <http://www.debatidentitenationale.fr/organisation/les-objectifs-du-debat.html> (3. april 2010).
19. Hobsbawm, Eric. 2001. *Nations et nationalisme depuis 1780: programme, mythe, réalité*. Paris: Gallimard.
20. Jesenik, Viktor in Narcis Dembskij. 1997. *Slovensko-francoski slovar*. Ljubljana: DZS.
21. Kerbrat-Orecchioni, Catherine. 2002. *L'énonciation: de la subjectivité dans le langage*. Paris: Armand Colin.
22. Kott, Sandrine in Stéphane Michonneau. 2006. *Dictionnaire des nations et des nationalismes dans l'Europe contemporaine*. Paris: Hatier.
23. Leskošek, Vesna, ur. 2005. *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

24. Liauzu, Claude. 1992. *Race et civilisation: l'autre dans la culture occidentale: anthologie historique*. Paris: Syros.
25. Maingueneau, Dominique. 1991. *L'analyse du discours : introduction aux lectures de l'archive*. Paris : Hachette.
26. Ministère de l'immigration, de l'intégration, de l'identité nationale et du développement solidaire. 2009. Dostopno prek: http://immigration.gouv.fr/spip.php?page=dossiers_det_org&numrubrique=311&numarticle=1108 (2. april 2010).
27. Münch, Ursula, ur. 1994. *Herder Lexikon Politik: mit rund 2000 Stichwörtern sowie über 140 Graphiken und Tabellen*. Freiburg: Herder.
28. Noiriél, Gérard. 2007a. *A quoi sert l'identité nationale*. Marseille: Agone.
29. Noiriél, Gérard. 2007b. *Le nationalisme `soft` de Nicolas Sarkozy*. Dostopno prek: <http://www.mouvements.info/Le-nationalisme-soft-de-Nicolas.html> (28. avgust 2009).
30. Ploncard d'Assac, Philippe. 2000. *Le nationalisme français: origines, doctrine et solutions*. Paris: Duquesne Diffusion.
31. Reboul, Olivier. 1998. *Introduction à la rhétorique: théorie et pratique*. Paris: Presses universitaires de France.
32. *Remarques sur l'identité nationale*. 2007. Dostopno prek : <http://culturecritique.wordpress.com/2007/04/11/remarques-sur-lidentite-nationale-1/> (13. oktober 2009).
33. Rey, Alain, ur. 2006. *Le Robert micro: dictionnaire de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert.

34. Teršek, Andraž. 2007. *Svoboda izražanja v sodni praksi Evropskega sodišča za človekove pravice in slovenski ustavnosodni praksi*. Ljubljana: Informacijsko dokumentacijski center Sveta Evrope pri NUK.
35. Todorov, Tzvetan. 1989. *Nous et les autres: la réflexion française sur la diversité humaine*. Paris: Éditions de Seuil.
36. Traverso, Véronique. 1999. *L'analyse des conversations*. Paris: Éditions Nathan.
37. Véronis, Jean. 2007. *Discours 2007 - Les discours des présidentiables*. Dostopno prek: <http://sites.univ-provence.fr/veronis/Discours2007/> (25. avgust 2009).
38. *Wikipédia*. 2007. Dostopno prek: <http://fr.wikipedia.org/wiki/Boulangisme> (15. avgust 2009).
39. Winock, Michel. 2004. *Nationalisme, antisémitisme et fascisme en France*. Paris: Seuil.